

16+

Літ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 52 (5209) 30 снежня 2022 г.

ISSN 0024-4686

Ваш
праваднік
у свет кнігі
стар. 4—5

Лідар
крытычнай
думкі
стар. 11

Фактура
і моц
зімняй казкі
стар. 14

Фота Кастуся Дробава.

Янка КУПАЛА

З Новым годам!

*З Новым годам, з Новым годам!
З новай песняй, з новай казкай!
Зачаруем мімаходам
Долі ходы думкай-краскай!*

*Кінем покліч гулказвонны
Ад аконца да аконца,
Свет паклічам мёртвасонны
Аж да сонца, аж да сонца!*

*Для унукаў, для праўнукаў
Расцярабім сцежкі-шляхі;
Хай пануюць над прынукай —
Каб аж к небу лёту ўзмахі!..*

*Над зямлёй зардзіць вясёлка
После бураў, ліхалеццяў;
Бацьку, маці жыць нялёгка, —
Хай жа лёгка жывуць дзеці!*

*З Новым годам, што крыніцай
Новай пойдзе ў пераходзе,
Беларуская зямліца!
Беларускі наш народзе!*

1921

«ЛіМ»-акцэнт

Афіцыйна. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падпісаў распараджэнне «Аб захаванні таленавітых маладых вучоных». Документ накіраваны на дзяржаўную падтрымку творчай ініцыятывы таленавітых маладых вучоных, умацаванне патэнцыялу айчынных навуковых школ і ўключэнне моладзі ў навуковую дзейнасць. У адпаведнасці з распараджэннем назначаны ступенды Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь 64 маладым вучоным, у тым ліку 3 дэктарам навук ва ўзросце да 45 гадоў, 35 кандыдатам навук ва ўзросце да 35 гадоў і 26 маладым вучоным без ступені ва ўзросце да 30 гадоў. Сярод іх — прадстаўнікі фізіка-матэматычных, тэхнічных, хімічных, біялагічных, медыцынскіх, аграрных, сацыяльных і гуманітарных навук.

Віншаванне. Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага мастака Беларусі Барыса Герлавана з 85-годдзем. «Ваша дзейнасць увабрала ў сабе самыя лепшыя традыцыі і дасягненні беларускай культуры, — гаворыцца ў віншаванні. — Дзякуючы Вашаму таленту, руплівай працы і нястомнаму імкненню да вырашэння новых задач нарадзіўся шэраг выдатных тэатральных пастановак з унікальнай сцэнаграфіяй, якія ўвайшлі ў скарбіцу нацыянальных культурных каштоўнасцей. Спадзяюся, што і ў далейшым Вы будзеце знаходзіцца ў няспынным творчым пошуку, а Ваша любоў да мастацтва будзе служыць добрым прыкладам для таленавітай моладзі».

Спадчына. Косаўскі палацава-паркавы ансамбль — помнік архітэктуры XIX стагоддзя — урачыста адкрылі пасля шматгадовай рэканструкцыі, піша БелТА. Работы па рэстаўрацыі аб'екта гісторыка-культурнай спадчыны пачаліся ў маі 2008 года. Перад гэтым на працягу трох гадоў спецыялісты ААТ «Брэстрэстаўрацыя» працавалі над навукова-практычнай дакументацыяй па аднаўленні аб'екта. Рэалізацыя ўключала некалькі этапаў: рэстаўрацыю палаца Пуслоўскіх, стварэнне музейнай экспазіцыі, пракладку інжынерных сетак, добраўпарадкаванне тэрыторыі. Ва ўрачыстай цырымоніі адкрыцця ўзялі ўдзел міністр культуры Анатоль Маркевіч, старшыня Брэсцкага аблвыканка Юры Шулейка, старшыня Івацэвіцкага райвыканкама Аляксандр Грышук. Свята ў Косаве прадоўжыў абласны навагодні баль для найлепшых студэнтаў і навучэнцаў, у якім паўдзельнічалі больш за 50 юнакоў і дзяўчат.

Вернісаж. Выстаўку савецкага агітацыйнага палітычнага плаката прадставілі ў Прэзідэнцкай бібліятэцы Беларусі. У экспазіцыі, прымеркаванай да 100-годдзя ўтварэння СССР, прадстаўлены копіі плакатаў з калекцыі Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм», якая налічвае больш за 50 экзэмпляраў. Можна ўбачыць работы, прысвечаныя барацьбе з капіталізмам і імперыялізмам: плакаты 1920—1930-х гадоў, а таксама пазнейшыя работы 1950—1980-х гадоў. «Многія з гэтых узорцаў агітацыйнага выяўленчага мастацтва даўно сталі спраўдана класікай, і задача нашчадкаў — павяжаць і шанаваць тое, што было зроблена раней, бо гэта і ёсць нашы традыцыі», — адзначылі арганізатары. Выстаўка прадоўжыцца да 13 студзеня.

Конкурс. Пераможцаў творчых конкурсаў, якія праводзяцца Беларускамі фондам міру, узнагародзілі ў гімназіі-каледжы мастацтваў імя І. В. Ахрэмчыка. Ганаровымі гасцямі мерапрыемства сталі прадстаўнікі Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта, пісьменнікі, мастакі, грамадскія дзеячы, святары. Узнагароды былі ўручаны лаўрэатам рэспубліканскага конкурсу «Мір у душы — мір у краіне!» ад горада Мінска ў намінацыях «Проза» і «Жывавіс». Акрамя таго, узнагароджаны пераможцы гарадскога конкурсу «Гістарычная памяць у фотааб'ектыве», арганізаванага Мінскім гарадскім аддзяленнем Фонду міру. Для ўдзельнікаў і гасцей цырымоніі адбылася канцэртная праграма. Выступілі творчыя калектывы гімназіі-каледжа мастацтваў.

• У Вялікім тэатры Беларусі выбралі пераможцаў конкурсу «Навагодняя тэатральная цацка», паведамляе БелТА. Журы вызначыла ўладальнікаў Гран-пры і першых трох месцаў. Зрэшты, узнагароды атрымаў кожны канкурсант. Селекта ў творчым спаборніцтве ўзялі ўдзел 87 сем'яў. Генеральны дырэктар тэатра Кацярына Дулава ўпершыню ўдзельнічала ў конкурсе ў якасці члена журы і падрыхтавала свой падарунак аўтару, чыя цацка была звязана з казкай «Церамоук». Заслужаная артыстка Беларусі Аксана Волкава сярод усіх цацак вылучыла нудоўнага «Мышынага караля». Галоўны балетмайстар Вялікага тэатра Ігар Колб выбраў Дзеда Мароза, які нясецца на аленях. Штогадовы конкурс праходзіў у рамках праекта «Вялікі тэатр — дзецям».

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Размаўлялі пра надзённае

У межах работы рэспубліканскай інфармацыйна-прапагандыскай групы старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Аляксей Карлюкевіч сустрэўся з калектывам Мінскай раённай цэнтральнай бібліятэкі ў аграгарадку Міханавічы. Тэма размовы — «Асноўныя кірункі дзяржаўнай палітыкі ў галіне інфармацыйнай бяспекі».

Самы шырокі спектр пытанняў хваляваў удзельнікаў сустрэчы: ад тэлеграм-каналаў да дзейнасці традыцыйных айчынных медыя.

стасункі

Новае рэха

У Ташкенце пабачыла свет кніга паэзіі Святланы Быкавай «Шэпт зорак» на дзвюх мовах — узбекскай і рускай. Наклад выдання — 1000 экзэмпляраў. Перакладчыца — вядомыя ва Узбекістане мастак слова Дзіларом Абдурахман Кізі (Дзіларом Муротава). Дарэчы, менавіта яна пераставіла на сваю родную мову творы такіх сусветна вядомых аўтараў, як Ганна Ахматава, Марына Цвятаева, Канстанцін Паўстоўскі, Аляксандр Купрын, Міхаіл Булгакаў, Іван Франко і іншых.

Ва ўступным артыкуле да кнігі «Шэпт зорак» вось што піша пра перакладчыцу дацэнт Ташкенцкага дзяржаўнага ўніверсітэта ўсходазнаўства, член Саюза пісьменнікаў Узбекістана Адхамбек Алімбакаў:

Адказваючы на пытанні бібліятэкараў, кіраўнік творчага саюза падрабязна спыніўся і на праблематыцы айчыннага кнігавыдання, расказаў пра нядаўні пленум Саюза пісьменнікаў Беларусі, прысвечаны дзіцячай літаратуры, дзіцячаму чытанню.

Бібліятэкары выказалі шэраг прашаньняў, звязаных з прапагандай кнігі, адзначылі праблемы, якія навідавоку ў развіцці мастацкай літаратуры для падлеткаў, звярнулі ўвагу на тое, што хацелася б апавяданні, апевесці для дзіцяцей сярэдняга школьнага ўзросту бачыць і на старонках такога некалі папулярнага выдання, як часопіс «Бярозка». Удзельнікі размовы звярнулі ўвагу на тое, што пажадана

і саміх пісьменнікаў часцей бачыць у бібліятэках, заўважылі, што цікавасць да іх творчасці сёння ў значнай ступені звязана з тым, як актыўна яны сустракаюцца з чытачамі, наколькі захапляльна расказваюць пра свае кнігі, пра тое, што мяркуюць зрабіць у літаратуры ў найбліжэйшай будучыні, што з іх твораў рыхтуецца да друку ў выдавецтвах.

На сустрэчы дасягнута дамоўленасць, што спецыяльна для бібліятэкараў Мінскага раёна Выдавецкі дом «Звязда» і Саюз пісьменнікаў Беларусі правядуць на адной з гандлёвых пляцовак ААТ «Белкніга» сустрэчу з найболей папулярнымі пісьменнікамі.

Сяргей ШЫЦКО

Хайдарова. Узбекскага празаіка, публіцыста, перакладчыцу можна па праве называць паўнамоцным прадстаўніком беларускай літаратуры, беларускай культуры ва Узбекістане.

Кірыль ЛАДУЦЬКА

Падтрымка ідэй

Рахматула Назараў — Часовы павераны Узбекістана ў Рэспубліцы Беларусі — сустрэўся з кіраўніком Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктарам — галоўным рэдактарам Выдавецкага дома «Звязда» Алесем Карлюкевічам.

У час размовы абмеркаваны пытанні беларуска-узбекскага гуманітарнага і літаратурнага супрацоўніцтва. «Ведаю, што беларускі бок да ўдзелу ў XXX Мінскай міжнароднай выстаўцы-кірмашы ў сакавіку 2023 года ў якасці краіны — цэнтральнага экспанента запрасіў Рэспубліку Узбекістан, — адзначыў Рахматула Назараў. — Мне здаецца, што ініцыятыва беларускіх кнігавыдаўцоў, Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь досыць істотная і паспрыяе развіццю беларуска-узбекскіх літаратурных, кнігавыдавецкіх сувязей. Лічу, што рыхтавацца трэба ўжо зараз. Добрым складнікам праграмы маглі б стаць Дні узбекскай літаратуры ў Беларусі. Такую ідэю, несумненна, падтрымае і наш пісьменніцкі саюз».

— У нашых стасунках ёсць ініцыятыўны творчыя асобы, на каго нам можна было б абавярціцца, арганізоўваючы такую вялікую справу, — зазначыў Аляксей Карлюкевіч. — Размова пра старшыню Саюза пісьменнікаў Узбекістана паэта і публіцыста Сіражыдзіна Саіда, паэтэсу і перакладчыцу Рысалат Хайдарова, паэта і перакладчыка Мінажыдзіна Мірзо, публіцыста Кучкара Наркабіла. У Ташкенце выходзіць кнігі беларускіх аўтараў на узбекскай мове, у Мінску — кнігі ўзбекскіх аўтараў на-беларуску.

Варта нагадаць, што сярод вызваліцеляў Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у Вялікую Айчынную вайну былі і ўзбекскія літаратары. А на Гомельшчыне пахаваны ўзбекскі паэт Султан Джура.

Мікола БЕРЛЕЖ

пашана

Вернасць жанру

Нядаўна Савет Гомельскага абласнога аддзялення СПБ разгледзеў вынікі індывідуальнай творчай і грамадска-культурнай дзейнасці літаратараў рэгіёна ў 2022 годзе ў намінацыях «Паэзія» і «Дзіцячая літаратура». Так, прынята рашэнне аб прысваенні звання «Пісьменнік года Гомельшчыны» вядомай беларускай паэтэсе і перакладчыцы, лаўрэату абласной літаратурнай прэміі імя Кірылы Тураўскага Софі Шах.

Савет абласной творчай арганізацыі адначасна вернасць Софі Мікалаеўны класічнаму санетнаму жанру і значны ўклад у стварэнне санетнай дыядымы (вянка вяноўкы вяноўкы санетаў), аналагаў якой у сусветнай паэзіі адшукваць амаль немагчыма. Селекта ў Выдавецкім доме «Беларуская навука» выйшла яе кніга «Дыядэмная споведзь», у якой 3375 узаемзвязаных санетаў паяднаны ў вянок вяноўкы вяноўкы санетаў, знігаваных адной творчай задумай.

Якуб Колас на мальтыйскай мове

Ёсць у Міжземным моры, на Мальтыйскім архіпелагу такая краіна — Мальта. Насельніцтва — крыху болей за паўмільёна чалавек. Літаратура развіваецца на мальтыйскай мове.

Сувязей літаратурнага характару паміж Беларуссю і Мальтай асаблівых не назіраецца. Праўда, на Мальтыйскім кніжным кірмашы ў 2019 годзе прысутнічала невялікая дэлегацыя беларускіх кнігавыдаўцоў. З яе прадстаўнікамі тады і пазнаёмілася мальтыйская паэтэса Яна Псайла. Менавіта яна падрыхтавала пераклад на мальтыйскую мову ўрыўка з прадмовы Францыска Скарыны да кнігі «Юдзіф».

А ў самой Мальце Яна Псайла надрукавала свае пераклады вершаў народнага паэта Беларусі Якуба Коласа «Не бядыў!» і «Родныя вобразы». Першы твор надрукаваны ў 2022 годзе ў часопісе-штогодніку Мальтыйскага ўніверсітэта «Лехеніль-Мальці» (нумар выдання — 41). А «Родныя вобразы» — у штодзённай газеце Мальты «it-Torča» 4 снежня 2022 года. У Беларусі твор Я. Коласа на мальтыйскай мове ўбачыць свет у анталогіі аднаго верша Якуба Коласа «Родныя вобразы» на мовародаў свету».

Яна Псайла шмат перакладае з паэзіі славянскіх народаў. Сярод яе здабыткаў — пераўвасабленне на мальтыйскую мову твораў Адама Міцкевіча і Тараса Шаўчэнкі.

Раман СЭРВАЧ

Высока ацэнена і новая кніга Софі Шах «Дзівосы казачных краін» («Адукацыя і выхаванне», Мінск, 2022). Твор складаецца з некалькіх вяноўкы санетаў, напісаных для дзяцей.

Напрыканцы лістапада Софі Шах, якая жыве і працуе ў Святлоградску, адзначыла 75-годдзе. Шчыра віншум яе з юбілеем і новым статусам «Пісьменнік года Гомельшчыны», жадаем новых творчых перамог.

Уладзімір ГАЎРЫЛОВІЧ

юбілеі

3 днём нараджэння, кнігарня!

У прэдадзень Новага года 45-годдзе адсвяткавала адна з найболей вядомых кнігарняў краіны — Дом кнігі «Светач».

Павіншаваць калектыву рушлівых працаўнікоў на кніжнай ніве прыйшлі дзяржаўныя і прыватныя кнігавыдаўцы, калегі па сістэме кнігагандлю, пісьменнікі, грамадскія дзеячы. Кветкі, падарункі, цёплыя віншавальныя словы не заміналі рабоце кнігарні. Як і ў звычайныя дні, пакупнікі наведвалі залы «Светача», выбіралі патрэбную ім літаратуру. А яшчэ ў перадсвяточныя дні ў кнігарні ладзіліся розныя імпрэзы, аўтограф-сесіі. Нават музыка і спевы гучалі на некаторых мерапрыемствах. Напрыклад, у выкананні народнага артыста Беларусі вядомага на ўсёй постсавецкай прасторы кампазітара Эдуарда Ханка. Ён, дарэчы, яшчэ і член Саюза пісьменнікаў Беларусі, аўтар многіх кніг, прысвечаных сакрэтам айчынай і сусветнай эстрады. І ўсё гэта дзейства ладзілася ў межах праекта «Бачу Беларусь такой», які ініцыявалі першы намеснік старшыні СПБ Алена Стэльмах і фотамайстар, публіцыст Уладзіслаў Цыдзкі.

Адкрыў святкаванні генеральны дырэктар ААТ «Белкніга» Уладзімір Магусевіч. З урачыстым прывітальным словам выступіў намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ігар Бузоўскі. Разважаючы пра ролю кнігі ў сучасным грамадстве, ён зазначыў, што многае ў зносінах з чытачом і пакупніком залежыць і ад таго, наколькі ўнікаліва да зместу кнігі падыходзяць самі працаўнікі кніжнага гандлю, наколькі здольныя раскажаць пра адметнасці таго ці іншага выдання. Пра сакральнасць прасторы кнігарні, пра тое, што на сустрэчу з навінікамі кнігавыдання вярта ісці ўсёй сям'ёй, пра выхавальную ролю кнігі на святковай імпрэзе гаварыў старшыня Мінскага гарадскога Савета дэпутатаў Андрэй Бугроў.

Павіншаваць калектыву «Светача» з юбілеем прыйшлі і старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктар —

Фота з сайта mininform.gov.by

Віншаванне ад намесніка міністра інфармацыі Ігара Бузоўскага.

галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Аляксей Карлюкевіч, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» празаік, паэт, літаратурны крытык Аляксей Бадак, генеральны дырэктар Паліграфічнага камбіната імя Якуба Коласа Ігар Малаян, дырэктар выдавецтва «Народная асвета» Вікторыя Калістратава, дырэктар выдавецтва «Беларусь» Сяргей Пешын і шмат хто яшчэ.

Юбілейная імпрэза хаця і завяршылася, а ў «Светачы» з нагоды 45-годдзя і ў студзені наступнага года пройдзе яшчэ нямала сустрэч аўтараў кніг, выдаўцоў з чытачамі і пакупнікам. У святочны дзень былі падвезены вынікі конкурсу дзіцячага малюнка «Навагодняя сямейная казка». Усяго на разгляд прыйшло 350 работ ад 288 удзельнікаў. У другой палове дня прайшла прэзентацыя дзіцячых кніг выдавецтва «Беларусь». Будучы ў кнігарні-юбілярышы і іншыя імпрэзы. Так што спяшаюцца ў «Светач» па адрасе: Мінск, праспект Пераможцаў, 11.

Кастусь ЛЕШНІЦА

праекты

Чытаць, назапашваць...

Вынікі сумеснага праекта «Номо legens: Чалавек, які чытае, і яго вобраз у сучаснай культуры», арганізаванага часопісам «Роднае слова», Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі і Нацыянальным мастацкім музеем, урачыста прэзентаваны падчас круглага стала. Мерапрыемства было прымеркавана да 100-годдзя галоўнай бібліятэкі краіны. У назве праекта арганізатары падкрэслілі важнасць і актуальнасць чытання і кнігі ў сучасным грамадстве.

З прывітальным словам да ўдзельнікаў круглага стала звярнуўся Віктар Пшыбытка, намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, які адзначыў своечасовасць і паспяхоўнасць рэалізаванага праекта, а таксама якасны ўзровень апублікаваных матэрыялаў. На працягу года ў рубрыцы часопіса «І мудрасці, і ведаў храм» шматлікія аўтары імкнуліся раскрыць увесь шматбаковы сэнс чытання і кнігі для беларускага грамадства. Звязаная з гэмай бібліятэчнай справы рубрыка кожны нумар выходзіла пры падтрымцы Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і Нацыянальнага мастацкага музея. Па выніках праекта ў часопісе «Роднае слова» было апублікавана 47 артыкулаў, 14 з якіх належаць супрацоўнікам галоўнай бібліятэкі. Рэдакцыя выдання ўручыла падзякі кніжніцкі і найбольш актыўным аўтарам рубрыкі.

імпрэзы

3 думкамі пра вечнае

Творчая сустрэча і аўтограф-сесія паэтэсы, пісьменніцы, мастака-ілюстратара Наталлі Алейнікавай адбылася ў сталічнай кнігарні «Дом кнігі «Светач»». Творца прадставіла сябрам кнігі «Ажыццяўляюся табою...» і «Мысли вслух...».

Прыгажосць роднага краю натхніла паэтэсу на творчы шлях. У кнізе «Ажыццяўляюся табою...» яна паэтычным словам і жывапісам распавядае пра чароўнасць Палесся. У кнізе афарызмаў «Мысли вслух...» знаёміць чытачоў з думкамі пра дабрадзейнасць, высакароднасць і перспектывы чалавецтва...

Падчас сустрэчы Наталля Алейнікава знаёміла прысутных з афарызмамі, чытала вершы на беларускай і рускай мовах. Пазнаёміла гасцей і з аўтарскім жывапісам.

Наталля Алейнікава — лаўрэат I ступені V Міжнароднага маладзёжнага фестывалю паэзіі і паэтычных перакладаў «Берега дружбы». Вершы і афарызмы аўтара друкаваліся на старонках штогтыднёвіка «ЛіМ», часопісаў «Нёман», «Маладосць», «Родная прырода», «Берега» (РФ), «Александр» (РФ), калектывным зборніку «Мы — Маладыя» і іншых.

Аляксандра ЖАМЧУЖНЯЯ

Памяць і паэзія

На філалагічным факультэце Белдзяржуніверсітэта адбылася прэзентацыя зборніка паэзіі «Памяць — бяссмерце народа». Укладальнікі — старшыня МГА СПБ Міхась Пазнякоў і пісьменніца Тамара Кавальчук. Прадмову напісаў Міхась Пазнякоў. У кнігу ўвайшлі вершы 36 паэтаў — членаў Саюза пісьменнікаў Беларусі, якія прадстаўляюць розныя рэгіёны краіны. Безумоўна, творы прысвечаны нашай далёкай і блізкай гісторыі.

У прэзентацыі зборніка, якую правёў Міхась Пазнякоў, дарэчы, выпускнік філфака, узялі ўдзел таксама выпускнікі факультэта Валянціна Паліканіна і Кацярына Роўда. Аб падрыхтоўцы і выпуску зборніка раскажала і прачытала свае вершы Тамара Кавальчук. Кампазітар і спявак Віктар Мяцельскі выканаў песні на словы Янкі Купалы, Валянціны Паліканінай, Міхасы Пазнякова.

Ад факультэта з прывітальным словам выступілі дэкан Сяргей Важнік, выкладчык пісьменніцы Ірына Казакова і Уладзімір Навумовіч.

Павел КУЗЬМІЧ

Юбілеі беларускіх класікаў былі адзначаны ў азербайджанскай сталіцы — горадзе Баку, перадае БелТА. «Пасольства Беларусі і Цэнтр беларускай мовы і культуры пры Бакінскім славянскім універсітэце сумесна арганізавалі і правялі мерапрыемства, якое было прысвечана 140-гадовым юбілеям Янкі Купалы і Якуба Коласа і іх шматграннай творчасці», — звярнулі ўвагу ў беларускай дыпламатычнай місіі. Вершы класікаў прагучалі як на беларускай, так і на азербайджанскай мовах. Студэнты, якія сталі пераможцамі конкурсу чытальнікаў, атрымалі ўзнагароды. Падзяка пасольства была ўручана дырэктару Цэнтра беларускай мовы і культуры Альбіне Сеідавай.

У горадзе Ашдодзе прайшлі традыцыйныя Купалаўскія чытанні, паведамляе «sb.by» са спасылкай на беларускае дыпрадстаўніцтва ў Ізраілі. Мерапрыемствы арганізавала Пасольства Беларусі сумесна з Аб'яднаным выхадцаў з Беларусі ў гэтай краіне. Сёлета чытанні былі прысвечаны 140-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Адбыліся яны на плошчы горада, названай у гонар Янкі Купалы роўна 10 гадоў таму. Пазней, у 2015 годзе, на гэтым месцы быў устаноўлены помнік песьняру. Падчас сустрэчы выступаючы ўспаміналі творчасць народных паэтаў Беларусі, чыталі іх творы і прысвечаныя ім вершы. У мерапрыемстве ўзялі ўдзел Элі Нахт, віцэ-мэр горада Ашдода, кіраўніцтва рэгіянальнага аддзялення і члены ўсеізраільскага Аб'яднання выхадцаў з Беларусі, актывісты беларускага зямляцтва, ізраільскія паэты і аматары творчасці народных паэтаў Беларусі.

Прэзентацыя кнігі пра народнага артыста РСФСР, рэжысёра і акцёра Віталія Саломіна, вядомага многім па ролі доктара Ватсана ў тэлефільме Ігара Масленікава пра прыгоды Шэрлака Холмса, адбылася ў Дзяржаўным акадэмічным Малым тэатры Расіі, дзе акцёр сыграў дзясяткі роляў. Як інфармуе «ИТАР-ТАСС», аўтарам выдання «Віталій Саломін. Мой круг на зямлі» стала дачка артыста Лізавета Саломіна. Кніга ілюстравана фатаграфіямі з музейнага фонду Малога тэатра і сямейнага архіва Саломіных. Аповед дачкі пра бацьку пераможцаў дэяцца дзённікавымі запісамі артыста і ўспамінамі яго калег па тэатры і кіно, былых студэнтаў, блізкіх і членаў сям'і. Сваімі аповедмі пра акцёра дзеляцца, напрыклад, Яўгенія Глушэнка, Васіль Бачкароў, Людміла Цітова, Уладзімір Дуброўскі.

Навукоўцы рэканструявалі аблічча магутнага фараона Старажытнага Егіпта Рамсэса II Вялікага (пражываў у 1279—1213 гадах да нашай эры). Яны выкарыстоўвалі 3D-мадэль чэрапа для аднаўлення рыс твару правіцеля ў момант яго смерці, а потым пры дапамозе сучасных тэхналогій паказалі, як ён выглядаў амаль на паўстагоддзя раней, тлумачыць РІА «Новости». Між тым адзначаецца, што рэканструкцыя аблічча даўно памерлага фараона зрабіць цяжка — з-за неаб'яднага чэрапа вызначыць усе дэталі знешнасці чалавека. Складанасць датычылася інфармацыі аб колеры скуры, валасоў і вачэй, плямаў і маршчынаў. У выпадку з рэканструкцыяй знешнасці Рамсэса II навукоўцы абараліся на здагадкі эксперта па муміях Сахар Салем. Да таго ж яны вывучылі пісьмовыя крыніцы і муміфікаваныя мяккія тканкі яго твару, што захавалася.

Вучоныя высветлілі, чаму гледчам падабаюцца ліхадзеі ў кіно, піша *Daily Mail*. Паводле даследавання навукоўцаў з Універсітэта Мічыгана, якімі б заганімы асобамі, прэгнымі да ўладды ці эгаістычнымі антыгероі ні былі, большасць гледчаў яны ўсё роўна прыцягваюць. Прычына — людзі лічаць, што ў адмоўных персанажах ёсць пэўныя збавіцельныя якасці. «Гледачы думаюць, што існуе неадпаведнасць паміж паводзінамі ліхадзея і яго ўнутраным, сапраўдным «Я», — тлумачыць эксперт Валеры Умшайд. У даследаванні ўдзельнічалі 434 дзіцяці ва ўзросце ад 4 да 12 гадоў і 277 дарослых.

Упраўленне старажытнасцей Ізраіля раскажала аб планах у хуткім часе пачаць раскопкі на месцы пабудаванай каля 2700 гадоў таму Сілаамскай купелі. Паводле падання, тут Ісус ачаўліў чалавека ад слепаты. Сілаамская купель знаходзіцца на тэрыторыі археалагічнага парку «Горад Давіда». Паводле аэнак спецыялістаў, яна з'яўлялася часткай сістэмы водазабеспячэння Іерусаліма ў часы праўлення іўдзейскага цара Езэкіі. Некаторыя даследчыкі мяркуюць, што яна выкарыстоўвалася для рытуальных абмыванняў.

Сіткавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Найлепшая тэрапія

«Любіце кнігу, бо яна — крыніца мудрасці, ведаў і навукі, лекі для душы», — такі завет пакінуў нашчадкам першадрукар. Калі і вы не дураетесь лячыць душэўнае недамаганне літаратурай, знаходзіце ў ёй крыніцу мудрасці і ведаў, то вась вам парада: больш карыснай інструкцыі да тых лекаў, чым паход у Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, папросту не існуе. Сёлета калектыў галоўнага літаратурнага дома краіны адзначае 35-годдзе плённай працы на карысць беларускага пісьменства, на карысць нашай душэўнай гігіены. Паглядзім жа, чым жыве музей сёння і чым плануе здзіўляць нас у будучыні.

Першае слова — дырэктару музейнай установы Сяргею Іванавічу Усіку:

— Да свайго 35-гадовага юбілею Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры дасягнуў значных поспехаў на ніве захавання літаратурнай спадчыны Беларусі. Установа нашая, без перабольшання, унікальная. Яна аб'ядноўвае ў сабе каля 10 музейных аўтаномій, чья дзейнасць звязана з пошукамі новых матэрыялаў аб нашых пісьменніках. Праца вельмі карпатлівая, і ўсё патэнцыял навуковых супрацоўнікаў канцэнтраваны на тым, каб як мага ярчэй прадэманстраваць літаратурныя набуткі Беларусі. Хачу сказаць, што музей з гэтай задачай спраўляецца. Пра тое сведчыць і статыстыка. Так, за 2022 год нас наведала больш ад 70 тыс. чалавек. Па колькасці наведвальнікаў мы ўжо перасягнулі дакрызісны ўзровень!

Магу сказаць, што выстаўкі Музея гісторыі беларускай літаратуры вылучаюцца асаблівым душэўнасцю і цёплым. Навуковыя супрацоўнікі падыходзяць да іх арганізацыі з трапяткім стаўленнем, і вопыт апошніх праектаў паказвае: нашы выстаўкі карыстаюцца поспехам! Згадаю тут літаратурна-дакументальную экспазіцыю «Насустрач жыццю, насустрач будучыні», прымержаваную да 100-годдзя беларускай пісьменніцы Алены Васілевіч, якая адкрылася зусім нядаўна.

Працуючы над экспазіцыяй, мы робім акцэнт не толькі на персаналіях, біяграфічных перыпетых той ці іншай асобы, але ў першую чаргу — на тых друкаваных выданнях, якія ў нас

Сяргей Усік.

захоўваюцца і якія з'яўляюцца найяскравейшым сведчаннем гісторыі, расказваюць пра час лепш, чым хто іншы. Выстаўка, адкрытая да стагоддзя часопіса «Польмя», — адна з самых яркіх за 2022 год. Праз гэтую экспазіцыю мы пастараліся распавесці аб усіх людзях, якія на працягу апошняга стагоддзя мелі дачыненне да стварэння і дзейнасці часопіса «Польмя».

Упэўненым крокам рухаемся да таго, каб кожны наш філіял меў брондавае мерапрыемства. Улетку ў Літаратурным музеі Кузьмы Чорнага ў вёсцы Цімкавічы Капыльскага раёна Мінскай вобласці мы арганізавалі свята, прысвечанае

дню нараджэння класіка — «Цімкавіцкія вытокі». Усцешна, што сёння мы гаворым не пра сто ці нават дзвесце удзельнікаў — сёння мы вымяраем іх колькасць тысячамі, і «Цімкавіцкія вытокі» — яркае таму пацвярджэнне... Вялікае свята было зладжана Музеям гісторыі беларускай літаратуры і ў верасні на тэрыторыі Музея-сядзібы Міцкевічаў «Завоссе». Паводле самых сціплых падлікаў, «Восень у Завоссі» наведала не менш за 1200 чалавек. Падзея выклікала значны грамадскі рэзананс, і не толькі ў Баранавіцкім раёне, але і ў найбліжэйшых рэгіёнах таксама. Сёлета супрацоўнікамі музея было зладжана пяць такіх свят, і мы бачым, што людзі сапраўды цікавіцца нашай літаратурай.

Вялікія планы ў нас на наступны, 2023 год, асабліва ў галіне міжнароднага супрацоўніцтва. Тут мы ў першую чаргу акцэнтуюм увагу на ўзаемадзеянні з Расійскай Федэрацыяй. Трэба адзначыць, што дадзены напрамак нават ужо даў свой плён. Літаральна 21 снежня ў горадзе Пензе адбылася прэзентацыя выстаўкі «Іван Шамякін. Мае гады — мая біяграфія». Мы адсочваем ход правядзення гэтага мерапрыемства ў інтэрнэце, і ўжо можна меркаваць аб поспеху выставачнага праекта. На адкрыцці прысутнічалі і міністр культуры Пензенскай вобласці, і кіруючыя работнікі практычна ўсёй музейнай сферы рэгіёна.

У лютым мы прэзентуем выстаўку, прысвечаную 130-годдзю Максіма Гарэцкага,

у Вязьме. Дарэчы, ён там пахаваны. Далеі — Музей А. М. Горкага і Ф. І. Шалыпіна ў Казані (Татарстан). Вядома, што Горкі быў блізка знаёмы з сям'ёй Багдановічаў, таму ўжо ёсць дамоўленасці аб абменных выстаўках. У сваю чаргу ў Музей-запаведнік А. С. Пушкіна «Міхайлаўскае» адправіцца экспазіцыя, прысвечаная Адаму Міцкевічу, наступны год юбілейны для паэта — 225 гадоў. Будзем арыентавацца і на іншыя краіны СНД: Казахстан, Узбекістан, Туркменістан, магчыма, Таджыкістан. Пэўныя дамоўленасці ўжо дасягнуты, і думаю, што ў нас атрымаецца рэалізаваць гэтыя планы. Тым самым мы працягнем выконваць сваю асноўную функцыю — папулярызаваць гісторыю беларускай літаратуры!

Паважаны калегі, дарогія сябры! Ад усёй душы віншую вас з надыходзячымі святамі і юбілеем нашай установы! Жадаю моцнага здароўя і мірнага неба над галавой, каб сонечныя праменьчыкі не забывалі і пра вокны вашых дамоў, сagraваючы іх сваім цяплом. А тая праца, якую кожны з вас выконвае на сваім месцы, — глыбока ўпэўнены, што ўсе мы тут менавіта на сваіх месцах! — няхай прыносіць задавальненне і раду плёнам. Веру, новыя музейныя праекты абавязкова стануць добрай традыцыяй і будучы выхоўваюць у падрастаючага пакалення пачуццё гонару за нашу Радзіму — Беларусь. Творчых і даследчыцкіх поспехаў вам у наступным годзе! Няхай жа спраўдзіцца ўсе запаветныя мары!

музей у лічбах

Установа «Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры» заснавана 6 лістапада 1987 года ў адпаведнасці з загадам Міністэрства культуры БССР, аб'яднаўшы вакол сябе ўсе існуючыя на той момант дзяржаўныя літаратурныя музеі. Так, у склад новаўтворанага аб'яднання ўвайшлі Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы, Дзяржаўны літаратурны музей Якуба Коласа, Літаратурны музей Пётруся Броўкі, Літаратурны музей Максіма Багдановіча і іх філіялы. Галоўны корпус жа размясціўся ў некалькіх будынках Траецкага прадмесця ў Мінску, якія пасля правядзення адпаведнага рамонтна былі прыстасаваны пад музейныя памяшканні. Яны адчынілі свае дзверы наведвальнікам у 1991 годзе.

На той момант арганізацыйная структура аб'яднання ўяўляла сабой доволі складаную сістэму. Кожны музей, які туды ўваходзіў, лічыўся самастойнай юрыдычнай асобай, меў уласныя фондавыя зборы і быў звязаны з іншымі толькі на падставе каардынацыі асноўных

відаў дзейнасці. У той жа час кожны з іх выступаў як аб'яднаны музей, таму што валодаў развітай сістэмай філіялаў. Набліжалася незабэжная рэарганізацыя з далейшай рэструктурызацыяй. Сёння ДМГБЛ — галоўны літаратурны дом нашай краіны, які складаецца з 10 літаратурных музеяў, размешчаных у Мінску і рэгіёнах рэспублікі.

Ды галоўны рэсурс установы — гэта, канешне, яго супрацоўнікі, чые шэрагі на дадзены момант налічваюць 69 чалавек, адданых сваёй справе. А справа ў іх няпростая — дакументаванне літаратурнага працэсу ў Беларусі ў шырокім гістарычным кантэксце. Вынікам іх даследчыцкай дзейнасці можна лічыць багатыя фонды Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры. Яны ўяўляюць сабой унікальны збор музейных прадметаў, звязаных з айнаўнай літаратурай, і налічваюць больш за 110 тысяч адзінак захоўвання.

Сярод найбольш значных па колькасці і адметнасці персанальных матэрыялаў вылучаюцца архівы пісьменнікаў Васіля Быкава, Васіля Віткі, Анатоля Вяцінскага, Цішкі Гартнага, Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Уладзіміра Караткевіча, Кандрата Крапівы, Міхася Лынькова, Цёткі, Івана Чыгрынава, Івана Шамякіна, Рыгора Барадуліна, Генадзя Бураўкіна, Лідзіі Аракевіч і інш. Сярод рарытэтаў — рукапісныя кнігі і старадрукі XVII—XVIII стст., прыжыццёвыя выданні, рукапісы, асабістыя рэчы класікаў беларускага прыгожага пісьменства, каштоўныя выданні пачатку XX стагоддзя...

Музей-сядзіба Францішка Багушэвіча «Кушляны»

Гэты маёнтак Багушэвічы набылі ажно ў 1749 годзе і да 1940-га яго карысталі. З 1990 года ў Кушлянах адкрыты Літаратурна-мемарыяльны музей-сядзіба Ф. Багушэвіча. На тэрыторыі сядзібы захаваліся хата паэта 1896 года пабудовы і каменная абора, а таксама стары парк. Маюцца ў ім дрэвы, пасаджаныя ў XIX і нават XVIII стагоддзі. Сядзіба дае магчымасць уявіць, як выглядаў шляхецкі маёнтак у тых часы. Прагульваючыся па тузійшых алях, можна адчуць сябе свабодным шляхціцам з высокім пачуццём годнасці.

Музей-дача Васіля Быкава

У 1993 годзе музей атрымаў у дар ад Васіля Уладзіміравіча больш за 1000 адзінак каштоўных матэрыялаў. У 2012-м удаволіўся пісьменніка Ірынай Міхайлаўнай музею былі перададзены рэчы, якія знаходзіліся на дачы славутага творцы пры яго жыцці, а таксама некаторыя матэрыялы з кватэры ў Мінску (агулам — каля 1600 адзінак захоўвання). Нарэшце, у 2014-м, да 90-годдзя з дня нараджэння народнага пісьменніка Васіля Быкава, на літаратурнай карце Беларусі з'явіўся новы музей. Экспазіцыя размясцілася ў памяшканнях колішняй пісьменніцкай дачы.

Музей-сядзіба Міцкевічаў «Завоссе»

Першыя дакументальныя ўспаміны аб Завоссі датуюцца 1775 годам. Крыху больш чым праз два дзесяцігоддзі, 24 снежня 1798 года, тут нарадзіўся Адам Міцкевіч. На жаль, у ліпені 1916 года дом паэта згарэў, і толькі да 200-годдзя з дня нараджэння класіка было прынята рашэнне аб рэканструкцыі сядзібы ў Завоссі і стварэнні на яе тэрыторыі адпаведнага музея. Асновай архітэктурнага праекта стаў малюнак Э. Паўловіча, мастака з Навагрудка, які ён зрабіў летам 1843 года.

8 верасня 1998 года музей, які стаіць на падмурку згарэлага дома Міцкевічаў, адкрыў свае дзверы для наведвальнікаў.

Літаратурны музей Максіма Багдановіча

У адным з самых прыгожых месцаў сталіцы — Траецкім прадмесці — размясціўся музей, прысвечаны жыццю і творчасці паэта, усе творы якога былі прасякнуты любоўю да Радзімы. Літаратурны музей Максіма Багдановіча заснаваны 23 ліпеня 1981 года ў Мінску рашэннем Мінскага гарвыканкама, а адкрыты для наведвання 8 снежня 1991-га — да 100-годдзя з дня нараджэння беларускага паэта.

Асноўны музейны фонд налічвае больш ад 14 тыс. адзінак захоўвання. Сярод іх асабліва вылучаюцца 5 экзэмпляраў адзінага прыжыццёвага зборніка вершаў М. Багдановіча «Вянок» (3 экзэмпляры з аўтографам паэта).

Што такое экспазіцыя музея? А экспазіцыя музея літаратурнага? Дзе шукаць яе сэнсавае ядро? Як зрабіць літаратуру цікавай для масавага наведвальніка? Якія метадыкі і падыходы для гэтага існуюць і якімі з іх карыстаюцца сёння? Па меркаванні супрацоўнікаў галоўнага літаратурнага музея краіны, экспазіцыя — гэта не проста набор прадметаў, а вельмі складаны, расцягнуты па часе, структурны працэс, які вымагае комплексных падыходаў (навуковага, геаграфічнага, гістарычнага)...

Бадай, пачаць варта з таго, што літаратура — гэта, перш за ўсё, кніга. Але тут можна запярэчыць: маўляў, кніжкі ёсць і ў бібліятэках — навошта тады музей? Ды кніга на пустым месцы не нараджаецца, а становіцца вынікам шмат якіх падзей. У рэчце рэшт літаратуру, упэўнены ў музеі, трэба разглядаць як гістарычную

мы імкнёмся выкарыстоўваць усё», — кажа Ірына Князева.

Разам з тым, нягледзячы на тое, што экспазіцыя музея, паводле трапнага азначэння саміх супрацоўнікаў, мае «літаратурна-гістарычна-папулярны характар», установа не забывае і пра сучаснасць. Спрабуючы ўтрымацца на хвалі часу, музейшчыкі выкарыстоўваць разнастайныя ноу-хау, якія ўнікаюць у грамадстве (напрыклад, інтэр-актыўныя артэфакты і лічбавыя тэхналогіі). Апроч таго, сярод экскурсаводаў працавала крада: падчас экскурсіі яны імкнуцца быць для наведвальніка не ментарам, не настаўнікам з указкай, а свайго роду сталкерам, які, нібы ў таемную зону, уводзіць групу ў тую ці іншую тэму.

На дадзены момант пастаянная экспазіцыя галоўнага корпуса па вуліцы М. Багдановіча знаходзіцца ў стадыі заканчэння. Асабліва складанымі, са слоў супрацоўнікаў, аказаліся першыя залы, бо такія вялікія пласты ў гісторыі літаратуры, як Адраджэнне, эпоха барока, бурэпаўнае XIX стагоддзе, перыяд узнікнення беларускай драматургіі, вымагаюць, як можна здагадацца, велічэзных даследчыцкіх высілках і шмат часу. Тым не менш праца ідзе поўным ходам, і ўжо да канца года наведвальнікі змогуць апазіць усю экспазіцыю.

Для таго, каб ахапіць усе падзеі культурнага жыцця, якія адбываліся ў той ці іншы перыяд, ДМГБЛ таксама актыўна

Як ахапіць неахопнае?

з'яву, як спосаб адлюстравання часу. Калі задумацца, уплыў на яе аказваюць не толькі гісторыя дзяржавы альбо палітычна-грамадскі бок жыцця, але і геаграфія, і нават біясфера той часткі планеты, дзе яна ўзнікае.

Фрагмент пастаяннай экспазіцыі Музея-сядзібы Міцкевічаў «Завоссе».

Беларуская літаратура шмат у чым пераплецена з іншымі нацыянальнымі літаратурамі. Наша краіна знаходзіцца на скрыжаванні многіх шляхоў: і гандлёвых, і турыстычных таксама. «Такі ў нас этнагенез і такая ў нас біясфера, —значае Ірына Князева, старшы навуковы супрацоўнік навукова-экспазіцыйнага аддзела Музея гісторыі беларускай літаратуры. — Айчынная літаратура не тое каб сама па сабе, ды сапраўды аўтэнтчная, адмысловая, уласцівая толькі гэтай частцы планеты».

Уласна кажучы, супрацоўнікі ДМГБЛ, працуючы над экспазіцыяй, перш за ўсё абспраўляюцца на той час, калі літаратура (чытай «кніга») узнікала, стваралася, калі нараджаліся тыя ці іншыя літаратурныя плыні. Аднаводна, кнігі з'яўляюцца асноўнай часткай такой экспазіцыі, асабліва калі справа тычыцца старажытных, старадрукаваных выданняў і тым больш выданняў аўтэнтчных альбо, як кажучы, прыжыццёвых. Апошнія заўсёды выклікаюць асаблівую цікавасць.

У распараджэнні музея ГБЛ вельмі багатыя фонды (звыш 110 тысяч адзінак захоўвання). Усе яны размеркаваны па калекцыях, калекцыі ў сваю чаргу — не толькі кніжкі... Гэта і розныя археалагічныя артэфакты, і дакументы, і фотадакументы, і медальі, і, што асабліва важна, эпісталаграфіі (ліставанні) пісьменнікаў. Сюды ўваходзяць таксама ўласныя рэчы літаратараў і нават калекцыі, якія яны збіралі самі. Словам, прадметаў вельмі-вельмі шмат. «І, канешне ж,

Важна, каб гэтыя стасункі з наведвальнікамі былі як мага больш жывыя, натуральныя. Тут дапамогуць і курсы, зладжаныя наўпрост падчас экскурсіі, і гагоўнасць «сталкера» ў любы момант адказаць на любы пытанні, нават самыя недарэчныя (найчасцей яны такімі падаюцца толькі на першы погляд). «Не тое, што я зараз правяду экскурсію, а напрыканцы вы задасце мне пытанні, не. Калі зацікавіў нейкі момант, у наведвальніка павінна быць магчымасць агучыць яго адразу. Ад гэтага экскурсія толькі выйграе», — робяць акцэнт у музеі.

Музейны будынак па вуліцы М. Багдановіча ў Мінску — своеасабліва метраполія, цэнтр унікальнага літаратурнага холдынга (як называюць яго супрацоўнікі) пад назвай «Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры». Экспазіцыя тут ахоплівае ўвесь перыяд існавання беларускага пісьменства: з дня ўзнікнення да сённяшняга часу. Філіялы ж, наадварот, прысвечаны асобным персаналям. Але і ў галоўным музеі, і ва ўсіх яго філіялах ёсць як пастаянныя экспазіцыі, так і часовыя, якія ладзяцца з нагоды юбілеяў альбо іншых гістарычных дат. Нярэдка з'ява — і абменныя выстаўкі з іншымі музеямі.

Што ўяўляюць сабой часовыя экспазіцыі? Значнай нагодай для іх правядзення з'яўляюцца і календарныя святы. Вось як музей можа павіншаваць з Новым годам сваіх наведвальнікаў? Ёлка? Ну, гэта само сабой. Магчыма, нейкія ўрачыстасці? Так, абавязкова. Але чаму б не парадаваць гасцей і тым, што ўмее лепш за ўсё — тэматычнай экспазіцыяй? У фае галоўнага будынка акурат праходзіць такая імправізаваная выстаўка. За вітрынамі — паштоўкі-віншаванкі. Падпісаныя,

супрацоўнічае з бібліятэкамі краіны, з выдавецтвамі, з Беларускім дзяржаўным архівам-музеям літаратуры і мастацтва, з Беларускім дзяржаўным архівам кінафотафонадакументаў, з Нацыянальнай кінастудыяй

«Беларусьфільм», іншымі ўстановамі. У музеі настойваюць: «Ахапіць неахопнае — складаная задача, але мы імкнёмся да яе вырашэння, выкарыстоўваючы ўсе магчымыя сродкі, да якіх ёсць цікавасць у людзей».

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Гісторыя адной рэчы

За кожным музейным экспанатам хаваюцца зямальныя гісторыі. Адною такой — пра экспанат з фонду Літаратурнага музея Петруся Броўкі — падзяліліся з намі навуковыя супрацоўнікі ўстановы...

Вядома, што Пятрусь Усцінавіч любіў пісаць свае творы звычайным алouкам, але, натуральна, калі-нікالی дводзілася карыстацца і машынкай. Такіх у народнага паэта Беларусі было некалькі, і адну з іх музей атрымаў акурат у мінулым годзе. Аб ява аб продажы партатыўнай друкавальнай машыны Continental з'явілася на сайце «onliner.by» ў пачатку сакавіка 2021 года. Разам з ёй прадавалі рукапісы Петруся Броўкі, а таксама тэкст і ноты песні «Ой-е-ей» на словы Петруся Усцінавіча і музыку Алехсандра Хлімановіча. Машынка знаходзілася ў футляры чорнага колеру для пераносі і захоўвання. Супрацоўнікі музея звязаліся з прадаўцом і расказалі яму аб значнасці знаходкі. Пасля перамоў удалаліся рырытэта перадаць яго ў дар музею.

Выстаўка да 100-годдзя часопіса «Полымя».

прыгожа аформленыя, гэтыя паштоўкі пісьменнікі дасылалі адзін аднаму пад Новы год. Таксама такім чынам музей адгукаецца на падзеі.

Беларуская хатка

Філіял знаходзіцца ў доме, пабудаваным у 1904 годзе на вул. Мала-Георгіеўскай (сучасная вул. Талстога). Гэта адзіны ацалелы будынак у Мінску, па-сапраўднаму звязаны з постаццю Багдановіча (паэт жыў тут з кастрычніка 1916 да лютага 1917 гг.). У 1980-я будынак быў ураванае ад зносу, зныты са свайго гістарычнага падмурка і перанесены на вуліцу Рабкораўскую (прыкладна на сто метраў ад свайго колішняга месцазнаходжання). Тады ж распачалася праца па стварэнні экспазіцыі філіяла. Шляхам рэстаўрацыі дому вярнулі першапачатковы выгляд, і 25 чэрвеня 1991 года адбылося адкрыццё.

Літаратурны музей Петруся Броўкі

У Мінску ў доме нумар 30 па вуліцы Карла Маркса, у чацвёртай кватэры з 1951 да 1980 года жыў народны паэт Беларусі Пятрусь Броўка. 10 ліпеня 1980 года ў былой кватэры паэта быў адкрыты літаратурны музей яго імя, які і сёння гасцінна прымае наведвальнікаў.

Хата-музей Петруся Броўкі

10 ліпеня 1980 года ў вёсцы Пуцілкавічы, дзе нарадзіўся народны паэт Беларусі, таксама быў заснаваны мемарыяльны музей. Адкрылі ж хату-музей П. Броўкі ў ліпені 1985-га. Дом адноўлены на месцы радавой сядзібы творцы, у якой сам я пражывала з 1925 года.

Літаратурны музей Кузьмы Чорнага

У старажытных Цімавічах (упершыню ў пісьмовых крыніцах пазначана ажно ў 1499 годзе) прайшло дзяцінства і юнацтва знакамітага пісьменніка. Тут Кузьма Чорны скончыў двухгадовае вучылішча, працаваў у аддзеле народнай асветы і настаўнічаў. Музей пабудаваны ў 1962 годзе настаўнікамі і вучнямі Цімавіцкай сярэдняй школы пад кіраўніцтвам былога дырэктара навукавай установы, заслужанай настаўніцы БССР Зінаіды Раманенкі. У 1993 годзе музею нададзены статус дзяржаўнага і створана новая экспазіцыя.

Фальварак Ракуцёўшчына

Аднаўленне сядзібы Лычкова пачалося ў 1991-м. Сёння ён уключае наступныя музейныя аб'екты: Дом арандатара, Дом гаспадары, гумно, Максімаву крыніцу, помнік і Максімаў сад. Адрозна быў адноўлены Дом арандатара, дзе ўлетку 1911 года жыў Максім Багдановіч. У гэтым доме, дзе, як сцвярджаюць сам паэт, вельмі добра пісалася, створана музейная экспазіцыя.

ПЛЕНУМ СПБ

Дзіцячая літаратура як культурная Набыткі і праблемы

На мінулым тыдні прайшоў пашыраны Пленум Саюза пісьменнікаў Беларусі па пытаннях дзіцячай літаратуры, які выклікаў шырокі розгалас як сярод пісьменнікаў, так і сярод настаўнікаў, бібліятэкараў, навукоўцаў... Прапануем нашым чытачам пазнаёміцца з дакладам першага намесніка старшынні СПБ, старшынні секцыі дзіцячай літаратуры пры СПБ Алены Стэльмах, які задаў тон усяму мерапрыемству.

Давайце паспрабуем уявіць, што кніг на зямлі няма. Здарылася неверагоднае: усё напісанае і надрукаванае знікла. Зразумела, кожны па-свойму будзе ўяўляць маштаб катастрофы. Аднак выснова аднолькавая: без кніг мы — нішто!

Давайце зробім экскурс у гісторыю, калі наш першадрукар Франціск Скарына выдаў першую кнігу. З той пары прайшло больш за пяць стагоддзяў. Зараз кніг столькі, што не хоціць жыцця ніводнага самага вялікага доўгажыхара, каб прачытаць хаця б чвэрць з іх. Кнігі змянілі чалавека, як і назапашаная ў іх мудрасць дапамагла яму здзівіць свет новымі дасягненнямі і адкрыццямі.

Гэта кнігі навучылі чалавека мысліць, аналізаваць, дазволілі пашырыць і палічыць веды пра Сусвет, зрабіць жыццё больш змястоўным, камфортным. Надзвычай важна і тое, што кнігі, з укладзенымі ў іх каштоўнасцямі, узбагацілі ўнутраны свет чалавека.

Пра ролю кнігі сведчыць, напрыклад, такі факт. Калі кітайцам прыносялі схемы, яны стваралі выдатныя рэчы. Але самі нічога не паляпшалі, не прыдумвалі. Словам, мыслілі стэрэатыпы. І таму паслалі дэлегацыю ў ЗША: у Microsoft, у Google, у Apple, каб пазнаёміцца з людзьмі, якія прыдумвалі неверагодныя новыя рэчы. Інакш кажучы, вызначалі будучыню. Выявілася, што вынаходніцтва здзяйснялі тыя, хто ў дзяцінстве чытаў... навуковую фантастыку. Кнігі — гэта захоплены. Захоплены — выдатная рэч. Захопленыя людзі могуць змяняць і паляпшаць свае сусветы, рабіць іх іншымі.

Літаратура сапраўды можа паказаць іншы свет, можа паклікаць туды, дзе чытач ніколі не быў. Кнігі — гэта магчымасць мець стасункі з мінулым, спосаб вучыцца ў тых, каго няма болей з намі. Чалавецтва стварыла сябе, развілася, набыло тып ведаў, якія не заўсёды варта запамінаць, бо яны захоўваюцца ў кнігах.

Сёння будзем гаварыць пра тое, што крыніца мудрасці пачынаецца з дзіцячай літаратуры. Гэта школа жыцця, якая абуджае ў падрастаючага пакалення разумнае наваколнага свету і непасрэдна садейнічае фарміраванню жыццёвых арыенціраў. Безумоўна, развіццё любой краіны, сталасць нацыі вымяраецца ўзроўнем дзіцячай літаратуры.

Так было ў кожнага з нас. Прыгадаем калыханкі, якія спявала матуля, або казкі, якія распавядаў дзед... Памятаеце: «Ішоў бай па сцяне ў чырвоным жупане...» Або «не сядзіцца ў хаце хлопчыку малому...» Са сталеннем прыходзілі новыя кнігі, а з імі — і новыя героі. Сюжэт твора, з якім мы калісьці пазнаёміліся, пакінуў прыкметны след на шляху нашага росту. Зараз як адзін з каштоўных экспанатаў захоўваю кнігу Артура Вольскага «А куды падзеся дождж». Кніга выйшла ў 1974 годзе, калі я заканчвала другі клас. І тады на школьнай лінейцы найлепшым вучням уручаліся кнігі. Так напісана на вокладцы ад імя дырэктара. Быў такі добры вопыт далучэння дзяцей да кнігі. А ў дзесятым класе настаўніца

беларускай мовы і літаратуры Ніна Фамінічна Ячкоўская падарыла мне новую кніжачку вершаў Пімена Панчанкі «Маўклівая малітва» са сваім аўтографам. З гадамі я зразумела, які гэта бяцэнны скарб.

Сёння ў гэтай зале шмат настаўнікаў, людзей, ад якіх у многім залежыць, як дзеці чытаюць, якія кнігі любяць. Настаўнікі беларускай мовы і літаратуры ў пэўнай ступені дапамагаюць сфарміраваць характар вучняў, выходзяюць у іх наша, беларускае, вызначаюць стаўленне да жыцця, да бацькоў, да Радзімы. Дзякуй вам за гэтую нястомную працу!

Дзіцячая літаратура як цэласная сістэма мае вялікае значэнне. Яе варта разглядаць як духоўную скарбніцу, што закладвае фундамент нацыянальнай культуры, з'яўляецца ядром падтрымкі і прынажэння багата роднай мовы, асновай фарміравання моўнай культуры. Гэта азначае, па-першае, літаратура — крыніца ведаў, па-другое — сродак выхавання.

* * *

Усім вядома, што пра сучасны ўзровень развіцця цывілізацыі мы гаворым як пра лічбавае грамадства. За два дні чалавецтва атрымлівае столькі інфармацыі, колькі назапашвала ад моманту свайго з'яўлення да 2003 года!

Нягледзячы на відэавочную важнасць і неаменнасць чытання, зніжэнне цікавасці да яго назіраецца ва ўсім свеце. Падставы да такой сусветнай тэндэнцыі даследаваны не ў поўнай ступені. Прынята звязваць іх з глабалізацыяй, паўсюднай даступнасцю электронных аўдыявізуальных сродкаў масавай інфармацыі, развіццём экраннай культуры, сацыяльным сетак, індустрыі забаў. Лічыцца, што менавіта гэтыя фактары ўплываюць на выцясненне чытання, раней незаменнай крыніцы сацыяльна значнай інфармацыі, зніжэнне яго культурнага прэстыжу.

Многія краіны схамянуліся ад нашэцця новых каналаў інфармацыі, якія нясуць відэавочную выгоду — хуткасця, даступнасці, маюць адказы на ўсе пытанні, і ў той жа час інтэрэнт нясе памалінейную інфармацыю, якая не прымушае чалавека думаць, адмоўна ўплывае на развіццё яго разумовых здольнасцей. Ведаем, чаго варта, у прыватнасці, якасць інфармацыі, так званыя фэйкі.

У такім кантэксце ключавую ролю мае чытанне — найважнейшы спосаб набывання навуковых, прафесійных ведаў, базавай сацыяльна значнай інфармацыі. Кніга — першая па значнасці крыніца сацыяльнага вопыту і засваення сэнсаў, назапашаных чалавецтвам.

Вось таму на пашыраным Пленуме Саюза пісьменнікаў Беларусі з удзелам спецыялістаў розных сфер разглядаем важнасць праблемы дзіцячай літаратуры і чытання ў нашай краіне. Мы ўплываем, што высокі ўзровень устойлівага

развіцця краіны, яе канкурэнтаздольнасць у сітуацыі ўзмоцненай глабалізацыі, яе аўтарытэт у свеце будзе вырашаць менавіта чалавек, які чытае.

* * *

Гэтая тэма для нас не новая: неадночы праходзілі прэс-канферэнцыі па дзіцячай літаратуры, круглыя сталы па праблемах чытання, міжнародныя форумы. І таму ў краіне склалася пэўная сістэма падыходаў да кнігавядання для дзяцей і чытацкай культуры.

Фота Кастуся Дробова.

Алена Стэльмах.

Пачну з дзіцячых пісьменнікаў і падкрэслію, што яны маюць выключны абавязкі перад чытачамі. Апошнім часам кола аўтараў, скіраваных на дзіцячую аўдыторыю, значна пашырылася. У Саюзе пісьменнікаў Беларусі іх болей за 100. Да такіх вядомых аўтараў, як Міхась Пазнякоў, Тамара Краснова-Гусачэнка, Ніна Галіноўская, Мікола Чарняўскі, далучыліся і новыя таленавіты творцы. Радуе, што дзіцячыя кнігі, асабліва на роднай мове, маюць попыт у чытача.

Аднак усеабожны аналіз выдання кніг для дзяцей сведчыць аб тым, што часам напісанае можа быць цікавым толькі самому аўтару, бо не ўлічаны ўзрастаньня асаблівасці дзіцяці, структура твора не адпавядае жыццёвым навацям. Наогул, агульнапрызнаным гуманітарным каштоўнасці падмяняюцца паняццямі, скіраванымі на дэградацыю асобы. У сувязі з гэтым нам вельмі важна ведаць, якога роду літаратура ідзе да чытача. Нам не ўсё роўна, што трапіла ў галовы нашых дзяцей. Нездарма ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі створана Камісія па маніторынгу кніжнай прадукцыі і Грамадска-кансультацыйны Савет на чале з ганаровым старшынёй СПБ Мікалаем Іванавічам Чарціном.

Лічу, што і нашай секцыі дзіцячай літаратуры трэба больш прафесійна падыходзіць да аналізу рынку дзіцячых выданняў. Магчыма, ёсць патрэба ў стварэнні міжведамаснага экспертнага савета па рэцэнзіраванні дзіцячай літаратуры.

Заўважны недахоп кніг на роднай мове для дашкольнікаў, па-ранейшаму ў поўнай ступені не задаволены чытацкія запатрабаванні падлеткаў. Асаблівы падыходзіць да аналізу рынку дзіцячых выданняў. Магчыма, ёсць патрэба ў стварэнні міжведамаснага экспертнага савета па рэцэнзіраванні дзіцячай літаратуры.

над паляпшэннем якасці выдання дзіцячай літаратуры як базавай асновы дзіцячай культуры. Звярнуць асаблівую ўвагу трэба на творчасць лаўрэатаў Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў намінацыі «Дзіцячая літаратура», на пераможцаў іншых прэстыжных конкурсаў.

Акрамя таго, варта згадаць пісьменнікаў з рэгіёнаў. Не толькі ў сталіцы, але і ў абласцях, райцэнтрах імі вядзецца вялікая асветніцкая работа з дзецьмі. Аднак не так часта ім шчасціць быць выданымі на добрым узроўні. За свае грошы атрымліваюцца невялікія накладкі. Не раз даводзілася чуць шкадаванні пра тое, што такім чынам не вытрымліваюць яны канкурэнцыю са сталічнымі калегамі па яры. Верагодна, нашым дзяржаўным выдавецтвам варта звярнуць увагу на гэты творчы рэсурс.

Значэнне мае і кошт кнігі. Пры тым, што аўтар, як правіла, атрымлівае сціплы ганарар. На кошт выдання ўплываюць афармленне, папера, наклад. На мой погляд, выдавецтва, якія выпускаюць дзіцячую літаратуру, асабліва на беларускай мове, павінны мець дзяржаўны прэферэнцыі, каб зрабіць кнігу больш даступнай.

Агульнавядома, што першым сацыяльным інстытутам, ад якога залежыць развіццё дзіцяці як чытача на працягу ўсяго часу яго сталення, з'яўляецца сям'я. Найлепшыя вынікі па ўзроўні чытацкай кампетэнцыі паказваюць дзеці з сям'яў, дзе бацькі самі любяць кнігі і чытаюць дзецям услях. З дзяцінства помню вельмі прывабную рубрыку ў часопісе «Работніца і сялянка» пад назвай «Мама, пачытай!».

Лічу, што асаблівай падтрымкі патрабуюць кнігі, якія прызначаны для сямейнага чытання. Саюзу пісьменнікаў Беларусі варта больш актыўна супрацоўнічаць у гэтым напрамку з Саюзам беларускіх жанчын, дзе неаднойчы ініцыяваліся акцыі па чытанні ўсёй сям'ёй. Прапаную папулярнае выдання сямейнага чытання прызначыць як элемент адказнага бацькоўства.

Праблемы ў сферы дзіцячага чытання неабходна вырашаць у тым ліку і ў сістэме агульнай адукацыі. Нашы дзеці павінны мець магчымасць чытаць найлепшыя дзіцячыя кнігі і перыядыку!

Саюзу пісьменнікаў Беларусі варта працаваць у больш цесным кантакце з Нацыянальным інстытутам адукацыі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь. Каб не трапілі ў праграму выпадковыя аўтары, падручнікі сваім зместам заохочвалі да чытання, а не адбілі цікавасць да беларускай літаратуры. Трэба часцей запрашаць на сустрэчы ў навучальныя ўстановы пісьменнікаў, чые творы ўключаны ў школьную праграму.

Лічу вартай увагі ідэю арганізацыі ў вучэбных установах краіны музеяў або куткоў у гонар пісьменнікаў-землякоў. За аснову можна ўзяць імяны літаратараў, адзначаных дзяржаўнымі і высокімі літаратурнымі ўзнагародамі. Таксама факт шанавання творчых асоб: прысваенне іх імянаў вуліцам, навучальным установам, бібліятэкам. Прыклад таму — прысваенне школе № 67 г. Мінска імя народнага пісьменніка Беларусі Мікалая

з'ява грамадства. сучаснасці

Чаргінца. Акрамя таго, зусім нядаўна імя дзіцячага пісьменніка Івана Андрэвіча Муравейкі прысвоена Любанскай раённай бібліятэцы і школе ў вёсцы Таль, дзе ён вучыўся.

Чакаем ад абласных аддзяленняў СПБ прапаноў па мемарыялізацыі імянаў пісьменнікаў, якія працавалі для дзяцей, такіх як Іван Сяркоў (Гомельшчына), Алесь Якімовіч (Міншчына, Узда), Пятро Рунец (Міншчына, Пухавічына), Павел Місько (Міншчына, Случчына), Янка Маўр (Мінск), Еўдакія Лось (Віцебшчына) і іншых.

Кожны з нас марыць аб шчасці. Шукае яго крыніцы. Мы можам з упэўненасцю сказаць пра сябе: мы шчаслівыя. Таму што мы, дзіцячыя пісьменнікі, добра ведаем дарогу ў бібліятэку. Бібліятэка — гэта свабода. Свабода чытаць, свабода мець стацункі. Гэта адукацыя, якая не заканчваецца ў той дзень, калі мы заканчваем навучанне. Гэта выдатнае месца для душэўнай радасці і асалоды. Той хто не цэніць бібліятэкі, не цэніць інфармацыю, культуру, мудрасць, заглашае галасы папярэдняй, шкодзіць будучыні.

Галоўны прынцып бібліятэчнай палітыкі ў Рэспубліцы Беларусь — забеспячэнне свабоднага і роўнага доступу да інфармацыі. Яшчэ нядаўна ў краіне працавала 161 дзіцячая бібліятэка. Апошнім часам ідзе працэс аптымізацыі: далучэнне асобных дзіцячых бібліятэк да публічных. Будзем спадзявацца, што ў гэтым працэсе не страціцца чытач.

Прыклад плённага супрацоўніцтва: узаемадзеянне Саюза пісьменнікаў Беларусі з Цэнтралізаванай сістэмай дзіцячых бібліятэк г. Мінска, у склад якой уваходзяць 18 дзіцячых бібліятэк і 5 філіялаў. Пісьменнікі тут заўсёды чаканыя госці. У бібліятэцы № 6 імя В. Віткі створаны нават кабінет пісьменніка. Пры кніжніцы працуе лялечны тэатр «Пацешка».

Заўважнай культурнай падзеяй у жыцці беларускай сталіцы стала правядзенне падчас Дня горада — 10 верасня 2022 года — фестывалю дзіцячай кнігі каля помніка Франціску Скарыну побач з Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі, дзе арганізатарамі былі творцы, якія прыехалі з розных куткоў Беларусі, і сталічныя бібліятэкары. Фестываль так спадабаўся ўсім, што прынята рашэнне зрабіць яго традыцыйным.

Сучасныя кнігарні — таксама месца фарміравання літаратурных густаў, папулярызаваных чытанія. Можна было б прадаваць прэзэнціі супрацоўнікам кнігарань па не заўсёды прывабнай выкладцы дзіцячых кніг на паліцах. Аднак лічу, што гэта наша агульная недапрацоўка: Саюза пісьменнікаў, выдавецтваў. Нам трэба працаваць у агульнай звязцы з кнігарнямі: дапамагчы іх супрацоўнікам у выбары кніжных прывагатаў, прэзентацыі навінак. Магчыма, варта правесці конкурс на найлепшага прадаўца дзіцячай кнігі.

Хачу падзякаваць Міністэрству інфармацыі Рэспублікі Беларусі і ААТ «Белкніга» за стварэнне ў інтэрнэце аўдыядадатку «Чытанка». Як бы мы ні любілі папулярную кнігу, разумеем: жыццё рухаецца наперад і выкарыстанне новых тэхналогій проста неабходна. Творы беларускіх аўтараў ажылі ў «Чытанцы». Але гэтага недастаткова. Нам патрэбна студыя для прафесійнага

запісу аўдыякніг. Неабходна таксама стварыць інтэрнэт-сэрвісы для падтрымкі дзіцячай кнігі і чытання, прыцягнення інтэрнэт-карыстальнікаў (праз сацыяльныя сеткі) да літаратурных і чытацкіх акцый.

Асобнага абмеркавання патрабуе пытанне пра дзіцячую перыёдыку. У ранейшыя дзесяцігоддзі, яшчэ напрыканцы XX стагоддзя, мы прызвычаліся да яе цеснай сувязі з мастацкай літаратурай. З «Вясёлкі» і «Бязрозкі» вырасталі дзіцячыя кнігі. Нават у газетах «Зорька» і «Піянер Беларусі» друкаваліся не толькі аповяданні і ўрывкі з вялікіх твораў, але і цалкам аповесці. Гэта спрыяла і цікавасці дзяцей да мастацкага слова, і развіццю самой дзіцячай літаратуры, у тым ліку і падлеткавай прозы. Сёння шмат што страчана, згублена. Давайце думаць, як агульным намаганямі выправіць гэтае становішча. І як першы крок мы прапаноўваем у найбліжэйшы час правесці на пляцоўцы СПБ круглы стол на тэму «Мастацкая літаратура і дзіцячая перыёдыка».

Асобна скажу пра беларускую дзіцячую кнігу за мяжой, яе дыпламатычную місію. У перакладзе на розныя мовы творы некаторых нашых пісьменнікаў выходзяць у іншых краінах. Мы парадваліся за Віктара Кажуру, якога выдалі ў Сербіі, за Алесь Карлюкевіча, з казкамі якога пазнаёміліся кітайскія дзеці. Прызнаюся, што дэлегацыя Нацыянальнай акадэмічнай бібліятэкі Астаны на 100-годдзе нашай Нацыянальнай бібліятэкі прыехала з падарункам — выданае на казахскай мове маёй кнігай «Папярэвыя самалёткі».

Ведаю, што прапандай беларускай дзіцячай кнігі актыўна займаецца паэтэса, перакладчыца, дзіцячая пісьменніца Іна Фралова. Геаграфія арганізаваных ёю сустрэч — розныя рэгіёны Расіі. Напрыклад, анлайн-сустрэчы ў бібліятэках сталіцы праходзяць з юнымі чытачамі Шчолакава, Ніжняга Тагіла, Саратава, Сергіева Пасада. Нам важна пашыраць міжнароднае літаратурнае сяброўства!

Таксама трэба прызнаць, што ў нас не хапае спецыялістаў па дзіцячай літаратуры і недастаткова развіта крытыка і бібліяграфія ў галіне літаратуры для дзяцей і юнацтва.

Усё сказанае вышэй сведчыць пра тое, што неабходна прыцягнуць увагу да падтрымкі і развіцця чытання арганізацыяў, дзяржаўных і недзяржаўных устаноў культуры, навукі, адукацыі, грамадскіх інстытутаў і камерцыйных структур.

Наша агульная задача — садзейнічаць росту ўсведамлення грамадствам важнасці чытання, літаратуры, мовы; шукаць больш эфектыўныя формы прафесійнай камунікацыі, звязаныя з папулярызаваным чытаннем. У сродках масавай інфармацыі весці больш актыўную работу, прысвечаную дзіцячай літаратуры і чытанню, прапаноўваць новыя формы рэкламы кнігі. У якасці прыкладу можна назваць фестываль дзіцячай кнігі «Міхасёвы прыгоды», які Саюз пісьменнікаў Беларусі разам з выдавецтвамі праводзіў у Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа.

Хочацца спадзявацца, што кнігі не страцяць сваёй каштоўнасці, наадварот, — чалавек, які чытае, стане яшчэ больш разумным, інтэлігентным, дасведчаным. Значыць, і паспяховым.

Таццяна Сучкова займае годнае месца ў яркай пляядзе паслядоўнікаў Алаізы Сцяпанавы Пашкевіч. Віктар Кудлачоў, Ганна Скаржынская-Савіцкая, Ліна Багданава, Аляксей Якімовіч — імяны дзіцячых пісьменнікаў Прыёмання, вядомыя юным беларускім чытачам, іх бацькам і педагогам; іх творы карыстаюцца пошптам, вывучаюцца ў школьнай праграме, знаходзяцца ў сферы пільнай увагі кнігавыдаўцоў і даследчыкаў. Вобраз самой пісьменніцы Таццяны Сучковай у пэўнай ступені нараджае асацыяцыі з вобразам яе чытача — заўсёды жыццерадаснага і непасрэднага малянці-непаседы. Па-масташку адлюстраваш чароўны свет дзяцінства і заставацца сур'езным і на ўсе сто дарослым — неверагодна складана, часам практычна немагчыма, а ў выпадку з Таццянай Сучковай і зусім неабавязкова.

Стаць сваім у чароўным свеце

Нядаўна ў сталічным выдавецтве «Каўчэг» убачыла свет кніга дзіцячай пісьменніцы з Гродна Таццяны Сучковай. Новае выданне атрымала назву «Сонечная карусель» і з'явілася дзякуючы перамозе Таццяны Аркадзеўны ў галоўным літаратурным спаборніцтве Гродзеншчыны — ІV Абласным конкурсе рукапісаў імя Цёткі (А. Пашкевіч).

Кампазіцыйна змест кнігі Таццяны Сучковай «Сонечная карусель» складаецца з трох жанравых раздзелаў: «Вершы», «Смяшанкі», «Казкі». Такі шырокі дыяпазон патрабуе ўніверсальнасці здольнасцей, каб пад вокладкай адной кнігі праявіць сябе адразу ў некалькіх ампулах: паэта, празаіка, фалькларыста, дзіцячага псіхолога, педагога, а галоўнае, сапраўднага гуманіста — любіць жыццё, людзей і дзяліцца гэтым пацудам з дзецьмі. У кнігі «Сонечная карусель» ёсць адна важная асаблівасць. Аўтарская задума дазваляе чытачу не проста з ветрыкам несціся на каруселі жыцця, а ў чароўным палёце заўважаць шмат важнага і карыснага. У вухах свішча вецер, а перад вачыма ў сонечным святле мільгаюць элементы рэгіянальнага фактару — згадкі мясцовых славуціяў; тапонімы, уласцівыя Гродна і малым гарадам Гродзенскай вобласці; іншыя іх прыкметы:

*Сцяжынка ў дзіўны парк бяжыць,
Палац у промнях зіхаціць.
А самалёт глядзіць у неба
Сярод палёў з духмяным хлебам.
(«У Шчучыне»)*

З 70-х гадоў мінулага стагоддзя ў Шчучыне каля палаца Друцкіх-Любецкіх сапраўды на пастаменце ўзвышаўся знішчальнік МіГ-19, які быў своеасаблівай візіткай горада, усаўляў мужнасць ваенных лётчыкаў. Сёння самалёт каля палаца ўжо няма. Затое іншы самалёт — МіГ-25, усталюваны на ўездзе ў горад, таксама выконвае важную місію гістарычнай асветы і патрыятычнага выхавання. Зрэшты, як і мастацкі свет Таццяны Сучковай: карусель сонечная, парк дзіўны, хлеб духмяны, сцяжынка бяжыць, палац зіхаціць у промнях — усё вельмі гарманічна і прывабна для маленькага чалавека. А тое, што «самалёт глядзіць у неба», стварае поўнае адчуванне казкі з яе пераканаўчай вобразнай праўдападобнасцю. Куды ж яшчэ глядзець самалёту! Іншы прыклад:

*Музей ля парку Жылібера:
Утульны, дарагі куток.
З цудоўных вершаў на паперы
Паэтам сплечены вянок.
(«У Музеі М. Багдановіча»)*

Экскурсія пісьменніцы адкрывае цэлую палітру карысных ведаў — аб парку ў самым сэрцы Гродна, аб музеі, што знаходзіцца побач з ім, аб вобразе паэта, пра якога расказвае музей, аб адной старонцы яго творчай спадчыны. Дзіцячая паэзія Т. Сучковай лірычная і эпічная ў аднолькавай ступені. Яе лірызм — у прысутнасці на кожным кроку цудоў і чараўніцтва, у адназначна пазітыўным настроі, з якім вядзецца гутарка, у добрасардэчнасці, у сімпатыях да прадмета выявы («утульны, дарагі куток»). Эпічнасць — у шматпланавым, панарамным малюнку рэчаіснасці і такім жа багатым спектры кантэкстаў. Некаторыя месцы ў кнізе нават можна ахарактарызаваць як элементы публіцыстыкі. Адна з казак мае назву «Пра хамячка Харытона з Пшанічнага раёна». Ужо толькі з назвы твору маленькі чытач атрымае інфармацыю з галіны геаграфіі, сацыялогіі і шмат чаго яшчэ, даведваюцца аб адміністрацыйна-тэрытарыяльным дзяленні і паняцці «раён». Усё разам дапамагае чытачу вучыцца і выхоўвацца, не злычыцца з каруселі. Нездарма гульнявая форма дыдактыкі прызнана спецыялістамі самай эфектыўнай. Таццяна Сучкова прапануе і нам шмат чаму вучыцца ў дзяцей. Магчыма, без сонечнага палёту дзіцячай фантазіі многае засталося б па-за ўвагай нас, дарослых.

Дзмітрый РАДЗІВОНЧЫК

«Па зямлі імкліва белы конь нясецца...»

Напярэдадні навагодніх свят да ўвагі чытачоў — традыцыйная зімовая падборка. Ціхі смутак па тым, што сыходзіць назаўсёды, і новыя надзеі на лепшае, замілаванне велічнай прыгажосцю беларускай зімы — вось асноўныя матывы перадсвяточнага настрою.

Надзея ПАРЧУК

Пажаданне сябрам

Дай жа Божа вам здароўя
У Новым годзе і добра,
Каб свяцілася з любоўю
Вам світалая зара!

Каб гарэла сонца ясна
Кожны дзень, а зоркі ўноч
І жыццё квітнела ічасна,
Не праходзіла наўзбоч,

Дабрабыт каб быў у доме,
А ў душы — любоў і мір,
Каб не зналі рукі стомы,
Прыбаўляла праца сіл.

Каб душа не зарэсцвелала,
Не падводзіў творчы дар,
Асвятляла сэрца вера —
Божай існасці ліхтар.

Каб наперад бегла сцэжка
І гукала за сабой,
Каб на твары ззяла ўсмешка
Так, як сонейка вясной.

Каб ханала ўдосталь грошай,
На сталае быў каравай
Ды штогод вясной прыгожай
Акрыляў духмяны май.

Верыць трэба: год наступны
Праімчыць, як стрыганок,
Адслуге людзям рупна
Дый таксама сьдзе ўбок.

А яшчэ няхай год Новы
Прэч хваробы аднясе,
Каб з вас кожны быў здаровы,
Жыў у згодзе і красе.

Аляксей ЯКІМОВІЧ

Зіма

На санях ледзяных
Зіма выязджае,
Пугаю са снегу
Каня паганяе.

Людзям майго краю
Сілу паказала:
Са сняжынак накрывала
Белае саткала.

Шапкі цяжкія на ёлках
Гнуць зялёныя галінкі.
Кружачка, як пчолкі,
Сыплюцца сняжынкі.

Сонейка нясмела
Выглянула з неба.

Ля кармушак птушкі
Ціха просяць хлеба.

Гурбы, як грыбочкі,
Растуць, падростаюць.
Сані ледзяныя
Іх рэжуць, рассякаюць.

А яна рагоча,
Цешыцца, смеяцца.
Па зямлі імкліва
Белы конь нясецца.

Прыляцеў вятрыска,
Вые, завывае.
Падабраў ён песню,
Для зімы спявае.

Фота Кастуся Дробова

Дыхае марозам.
Рэкі застываюць.
Вясна прыйдзе, будзе.
Людзі пачакаюць.

Анатоль ЗЭКАЎ

Пераднавагоддзе

Пераднавагоддзе.
Дні снуюць іголкаю.
Тыдзень — ды і годзе! —
Да стала пад ёлкаю.

Не зайсі і ў краму,
Бо чарга вужакаю.
Лік — на кілаграмы
У валі з прысмакамі.

Люд ляціць кудысьці
Табунамі конскімі.
Завірыць — не выйсці,
Хоць сagnіся коскаю.

Дзе беларусаў продкі ў даўніну
Крывёй змывалі цяжкую віну,
Дзе пахаваны ў змрочныя грабніцы
Слаўтаў рэчкі чыстыя крыніцы,
На небяспечнай часавай мяжы,
Калі аглухлі людзі ад ілжы,
Прывабленыя пахамі піўнымі,
Знайшлі падлеткі з душамі слятымі
Уцеху ў гуках дзікіх для сябе,
Хоць свечкі побліз плакалі ў журбе.
Удзел у тым злачынным карнавале
Яны па волі дэману прымалі.
Пачуць праз грукат не маглі яны,
Як звалі ўсіх пакаяцца званы.

Не бачылі іх смутныя пагляды,
Як з захаду грывотныя армады
Тым часам набліжаліся здала.
І неба чорным стала, як зямля.
Маланкі з ножнаў каты даставалі —
І чарвякі пажывы прадчувалі.
Я побач быў і бачыў той Садом.
Я поўно, як на горад з неба гром
Упаў як Бога праваедная кара —
І ў паніцы двухногая атара
У падзямельны змрок сьяе змяла,
Дзе рэй выдуць заўзята сілы зла...
А кажучы, быццам не было нікога
За хмарай — ні архангелаў, ні Бога.
Скажаюць хлусы бачанае мной.
І зноў Гасподзь абражаны маной.

Пераднавагоддзе —
Эх, часіна тлумная! —
Так закарагодзіць.
«А навошта?» —
Думаю...

Ігар ПРАКАПОВІЧ

Што год наступны нам рыхтуе?
Надзея цешыць характомам
І ружы пекныя малое
У нашай хаце за акном.

Там я і ты, нібыта дзеці,
Глядзім на сонца, што ўзшыло,

У танцы кружача сняжынкі.
Каток мурлыкае на печы.

У хаце цёпленка, утульна,
Цвыркоча сала на патэльні.
Збірае мясячык над пунай
Хвіліны зоркавыя ў жменю.

Ах, зімка, зімка, чараўніца!
І прыляч, і прыгалубіць.
Сцяжынкай слізкаю прысніцца,
Дзе мама след апошні згубіць...

Тамара МАЗУР

Зноў зіма

Зноў зіма, як заўсёды, — чаканне вясны.
Нібы там, за вясновым пагоркам,
зноў адродзімся мы без ніякай віны
за няўдалыя дні, што агорклі.
І не будзем лічыць, колькі іх там было,
падсумуем каштоўныя ўдачы,
ды ад самага лепшага возьмем святло,
толькі так можна лёс перайначыць.
Ды ад самага лепшага? Як зразумець?
Ад таго, што разумнае ў свеце.
Трэба толькі няспынна, пранікліва ўмець
аддзяляць дьяменты ад смецця.

Пасля свят

Хай завяе няшчадна кружыць,
снегам влалачкі замяло,
пасля свят застаюцца ружы,
захаваць ад сяброў цяпло.
Пасля свят застаюцца кветкі,
каб напоўніць вясной дамы.
Так здараецца з намі зрэдку,
каб сябе не гублялі мы.

Іван КАПЫЛОВІЧ

Даймае густы снегапад —
Аснежаны двор і завулак.
Хачу я вярнуцца назад:
Знайду мо трывогам прытулак.

Вяртаецца думка ў гады,
Дзе хуткія вёрсты дароў,
Дзе лёсу майго правады
Пазначыў рукою сваёй Бог.

Знаў лёс мой круты паварот,
А далей былі скрыжаванні:
Цярпець навучыўся дум нёт —
Збалела душа ў чаканні.

Заблытанай долі клубок
Кружыць снегападам, пургой.
Не знаю, ці выбрацца змог:
Навобмацак шлях шукаў свой.

Светла ў свеце ад снегу было,
Хоць зямля дзе-нідзе і чарнела.
Ты прынесла на крылах святло —
І зямля пад табой зелянела.

Часам ты апускала крыло
На маё пачарнелае цела —
І ахувала сэрца цяпло,
А душа зноў у цела хацела.

Паэту

Ты верны Апалону назаўжды,
Здзяйсняеш подзвіг доўгай гады,
Свайго не парушаючы зароку.
І ўжо ты ад жніва за паўкроку.

Даволі слоў. Навошта ў цішыні
Ты, мой таварыш, брынкаеш на ліры?
Расплюшчы вочы — навакол зірні:
Хоць некаму патрэбны спеў твой шчыры?

Людзей не вабяць стравы для душы,
Яны зрабіліся рабамі плочы.
Лепш замаўчы і ў гордай адзіноце
Свой подзвіг бессэнсоўны завяршы.

Пераклад Уладзіміра Скарынкін

Андрэй СКАРЫНКІН

Бітва на Нямізе

...кінуўся ўвесь гурт свінны з урвішча...
і загінуў у вадзе...

Паводле Мацвея Святога Дабрасвецца, VIII, 32.

...адкрываецца гнеў Божа з неба на ўсякую
язвожнасць
і няпраўду людзей, якія ўціскаюць ісіцуну ня-
праўду.

Пасланне да Рымлянаў Апостала Паўла, I, 15.

На Тройцын дзень у Тройцкім прадмесці,
У згубны час на тым свяшчэнным месцы,

Аляксандр РАДЗЬКОЎ

Прадстаўляем увазе чытачоў урывак з кнігі, якая рыхтуецца да друку ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». У ёй аўтар у мастацкім стылі, праз невялікія апаведы, даводзіць пра значнасць матэматыкі і расказвае пра тых людзей, якія прысвяцілі ёй усё жыццё. Тут можна знайсці навучальныя і займальныя гісторыі аб вырасаных і да гэтага часу яшчэ несканроных задачах, аб іздэўрахах матэматычнай думкі, аб захопленых настаўніках і яркіх навукоўцах, аб вядомых матэматычных школах Беларусі сусветнага навуковага ўзроўню і шмат іншага.

Хто мяне навучыў лічыць ад аднаго да ста — не памятаю. Да сямі гадоў я жыў у бабулі. Мама нарадзіла майго малодшага брата Мішу, і яны з бацькам пераехалі з ім і маім старэйшым братам Вовам з Вотні ў Новы Быхаў, дзе пабудавалі новую драўляную хату. Выхоўвала мяне бабуля, але з ёй жыла яшчэ не малодшая дачка Святлана, якая таксама не прамінала на мяне паўпываць. Вось хтосьці з іх і навучыў мяне не толькі пачатковым падлікам, але і напісанню лікаў першай сотні. Я выразна памятаю, як у чарговы прыезд бацькоў на вялікіх аркушах паперы напісаў для іх усё лікі ад аднаго да ста і адчуў іх павагу да мяне.

У першы клас я пайшоў у рабочым пасёлку торфазавода Чырвоная Беларусь, што пад Быхавам, куды пераехалі мае бацькі. Гэта даваеннае торфапрадпрыемства, яно будавалася ў адпаведнасці з вядомым савецкім праектам ГОЭЛРО развіцця ў краіне энергетыкі. Ідэальнае месца для дзяцінства. З аднаго боку — вакол лясы і балоты з ягадамі і грыбамі, мошкамі і камарамі, вужамі і гадзюкамі. Амаль усе мясцовыя жыхары мелі гароды, трымалі кураў, гусей, свіней, кароў. А ў нас быў яшчэ конь, прызначаны бацьку па службе як участковаму інспектару міліцыі. Таму ўсе дзеці з ранняга ўзросту былі прывучаны да сялянскай працы — умелі араць, касіць, палоч, даглядаць скаціну. З іншага боку — мястэчка было арганізавана па гарадскім прынтцыпе. У ім было пяць профільных крам, вялікая сталова, невялікі рынак, яслі, дзіцячы садок, школа, парк, а ў ім клуб з кіназалай і більярдам. Торф здабывалі ў радыусе да дваццаці кіламетраў, таму ўсё наваколле пакрывала вузакалеіная чыгунка. Заход быў абсталяваны магутнай тэхнікай, яе абслугоўвалі і рамантавалі ў вялікіх цэхах. А ў парку была танцапляцоўка, дзе ў летнія вечары іграў духавы аркестр. Дзіўнае спалучэнне горада і вёскі.

На торфазавод з першых дзён яго функцыянавання запрашалі сезонных рабочых. Для іх былі пабудаваны вялікія, нават двухпавярховыя, драўляныя баракі. Але людзі стваралі сем'і, у іх нараджаліся дзеці, і многія заставаліся ў Чырвонай Беларусі на сталае пражыванне. Таму ў мястэчку жылі рускія, украінцы, беларусы, маладзеванцы, татары, яўрэі, можа, і іншыя нацыянальнасці — тады ніхто не звяртаў на гэта ўвагі. Але школа была з рускай мовай навучання. Вялікая, каля пяцісот

Школьныя настаўнікі матэматыкі

Урывак з кнігі

навучэнцаў, па два класы ў паралелі, з добрымі настаўнікамі.

У пачатковых класах я вучыўся старанна. Мне было прыемна, калі мяне хвалілі за добрыя адзнакі. Ды і вучоба давалася лёгка. Ніякіх пераваг у навучальных прадметах не было. У пятым класе ўжо пачалі выклікаць цікавасць асобы настаўнікаў-прадметнікаў. Матэматыку ў нас вяла Зінаіда Іванаўна Каржова. Думаю, тады яна толькі скончыла настаўніцкі інстытут, таму што на завочным аддзяленні фізмата Магілёўскага педінстытута вучылася, калі я там ужо выкладаў. Сваім прадметам яна мяне не захапіла. Матэматыкай я займаўся роўна столькі, колькі і іншымі прадметамі. Але пасля сёмага класа нас перадалі новаму настаўніку матэматыкі — Міхасю Іосіфавічу Мельнікаву. Ён жа стаў і нашым класным кіраўніком. З ім да нас прыйшла высокакласная педагогічная культура.

Мне цяпер уяўляецца, што ў матэматыку — выкладаць яе, выкарыстоўваць ці даследаваць — прыходзіць людзі дыптытацы. Яны ў цэлым схільныя да скупулёзнага вучэння наваколля. Вось і Міхась Іосіфавіч нас вучыў. Распытваў на ўроках, старанна правяраў дамашнія заданні, сачыў за нашымі свавольствамі, прыходзіў на стадыён хварэць за наш клас у футбольным паядынку з іншым класам, больш за тое — прыводзіў з сабой нашых аднакласнікаў! Цяпер я разумю, навошта ён гэта рабіў. Пасля першай чвэрці падзяліў нас на чатыры групы. Па матэматычных здольнасцях. З яго пункту гледжання. Відавочна, для правы такіх здольнасцей неабходны не толькі прыродныя задаткі, але і выхавання асяроддзем дзіцяці арганізаванасць, настойлівасць, захопленасць. Не ведаю, чым кіраваўся Міхась Іосіфавіч, але ён уключыў мяне ў першую групу, куды адабраў чатырох найлепшых па паспяховасці вучняў, а ў другую. Такое рашэнне настаўніка закрэпала маё самалюбства. Я падшоў да яго і прам спытаў:

— Міхась Іосіфавіч, чаму вы не ўключылі мяне ў першую групу?

Ён адказаў:

— Па сваіх здольнасцях ты можаш быць і ў першай групе. Але не праяўляеш належнай стараннасці на ўроках матэматыкі, прыкметна не напружваешся, адцягваешся на староннія справы. Заняткі матэматыкай патрабуюць бездакорнай канцэнтрацыі, засяроджанай увагі, пастаяннай напружанасці. Для вучняў першай групы я буду прапаноўваць заданні павышанай складанасці, звыш школьнай праграмы, таму, калі ты жадаеш быць сярод іх, — вось табе на восенскія канікулы пяць задач. Рашыш іх — уключу цябе ў першую групу.

Я рашыў.

Ён уключыў.

Урокі матэматыкі Міхася Іосіфавіча былі для мяне камфортнымі. Я адчуваў яго высокую матэматычную культуру, захопленасць прадметам, паважлівае стаўленне да вучня. Дамашнія заданні рабіў старанна, рашаў і дадатковыя задачы, якія настаўнік нам падкідаў рэгулярна. Я яго разумю! Ён так даносіў да нас матэматыку, што яна ўяўлялася часткай звычайнага дня нашага асяроддзя жыцця — лесам, тарфянымі палямі, гародамі, ягадамі і грыбамі, ракетаносцамі з Быхаўскага аэрадрома... Міхась Іосіфавіч гаварыў з намі як з роўнымі, але павага да яго была натуральнай,

ён быў нашым настаўнікам. Потым, на працягу жыцця, я шматкроць пераконваўся ў тым, як важна па жыцці трапіць у рукі настаўніка, з якім табе лёгка, які размаўляе на зразумелай і даступнай табе мове, адчувае цябе, і ты разумеш, што да яго трэба прыслухоўвацца, ён сам ня мала ведае і можа многаму навучыць.

Міхась Іосіфавіч працаваў у нашай школе ўсяго год. Але за гэты час ён мне паказаў (не адкрыта, выключна сваім настаўніцкім майстэрствам), што матэматыка можа стаць маім прызначаннем, дапаможа вызначыцца ў прафесіі і ў цэлым па жыцці. Мельнікава прызначылі дырэктарам Ніканавіцкай сярэдняй школы, і ён з'ехаў ад нас на новае месца працы. У дзевятым класе матэматыку вёсці да нас прыйшла маладая настаўніца Валянціна Іванаўна Аўтушкова.

Валянціна Іванаўна яшчэ завочна вучылася ў інстытуце, таму ў педагогічным майстэрстве Мельнікава прыкметна саступала. Але была вясёлага норава, з намі ладзіла, і з ёй я цікаваці да матэматыкі не страціў. Больш за тое, яна вылучыла мяне з аднакласнікаў для дапамогі ў тлумачэннях на ўроках. Тым часам выйшаў новы падручнік «Алгебра і элементарныя функцыі» Я. С. Качаткова і К. С. Качатковай па матэматыцы для старшых класаў, як цяпер разумю, па новых навучальных праграмах. Новымі яны былі і для Валянціны Іванаўны, таму пры тлумачэнні на ўроку чарговай тэмы яна магла забытацца, адчуць, што сама не зусім выразна для сябе ўсвядоміла тое ці іншае матэматычнае паняцце, не ўлавіла нюанс, пераход ад аднаго сцвярдзення да іншага, падабрала няўдалы прыклад. Вось тады яна выклікала мяне да дошкі, і мы ўдваіх спрабавалі разабрацца ў сітуацыі. Праўда, я не заўсёды быў гатовы дапамагчы ёй знайсці ўдалае тлумачэнне, але абавязкова імкнуўся гэта зрабіць. Таму рыхтаваўся да ўрокаў матэматыкі наперад, загадзя па падручніку прачытваючы тую тэму, якую на ўроку будзе тлумачыць Валянціна Іванаўна.

Мабыць, менавіта з тых часоў я навучыўся чытаць матэматычныя кнігі. Цікаваць да гэтага вучэбнага прадмета ў мяне яшчэ больш узмацнілася, я стаў прыглядацца да вучняў-старшакласнікаў, якія славіліся здольнасцямі да вывучэння матэматыкі. І было да каго! Вучань нашай школы Андрэй Каракоў стаў прызёрам Усесаюзнай матэматычнай алімпіяды. Яго настаўніца матэматыкі Надзея Ануфрыеўна Карпечына збірала вакол сябе здольных вучняў і дапамагала ім падрыхтавацца да паступлення ў ВНУ, да алімпіяд усіх узроўняў. Добра вучыўся і мой старэйшы брат Валодзя, таму дама я заўсёды мог атрымаць кваліфікаваную кансультацыю. Вось так паступова я і «прыкіпеў» да матэматыкі. Мне пачалі падабацца задачы, я навучыўся бачыць сярэд і арыгінальныя, прыцягвала логіка разваг і рашэнняў, строга паслядоўнасць доказаў. Напрыклад, высьнова формулы Герона знаходжання плошчы трохвугольніка па даўжынях трох яго бакоў так мяне ўразіла, што я распісаў яе дубчыкам на сцёжцы каля свайго дома, упэўнены ў тым, што любы пражохы захопіцца такой матэматычнай прыгажосцю.

Школьнаму настаўніку матэматыкі павінны быць уласцівыя многія якасці: любоў і цягненне да дзяцей, педагогічны такт і чутцё, нястомнае жаданне

самаўдасканалвацца. Але да галоўных яго прафесійных якасцей я адношу прыроджаныя і сістэмна развітыя здольнасці ведаць і разумець матэматыку, прычым не ў школьным аб'ёме, а ў цэлым як навуку, як філасофію.

Мне давялося па жыцці бачыць ня мала настаўнікаў, ва ўніверсітэце я не пасрэдна ўдзельнічаў у іх падрыхтоўцы, пісаў вучэбна-метадычныя дапаможнікі, потым ажыццяўляў маштабныя праекты з мэтай развіцця школьнага навучання матэматыцы. Многія з іх сталі маімі калегамі, паплечнікамі, блізкімі сябрамі. І ўвесь час я назіраў за працай настаўніка матэматыкі, вывучаў яе, думаў над яе значнасцю для людзей. З неабходнасцю наяўнасці ў школьнага настаўніка высокага ўзроўню матэматычнай культуры я сутыкнуўся яшчэ на пачатку васьмідзясятых, калі працаваў дацэнтам кафедры алгебры і геаметрыі ў Магілёўскім педінстытуце. Тады грывнула маштабная рэформа школьнай матэматычнай адукацыі — у аснову навучальных праграм і адпаведных падручнікаў была пакладзена тэорыя мностваў. Абынуліся звыклія для настаўнікаў уяўленні пра шматлікія матэматычныя паняцці. Замест роўных трохкутнікаў узніклі кангруэнтныя, замест вектара я накіраванага адрэзка трэба выкарыстоўваць паралельны перанос... Амаль сорок працэнтаў настаўнікаў не змаглі прыняць новаўвядзенні і датэрмінова пайшлі на пенсію. Хоць справа была, найперш, у недасканалай агульнай матэматычнай культуры. Напрыклад, па тэме паралельнага пераносу. Вектар — гэта элемент вектарнай прасторы, а мадэляваць яе могуць быць накіраваныя адрэзкі, пары лікаў, тыя ж паралельныя прамыя.

Адмысловую трывогу тады выклікалі школьныя падручнікі геаметрыі акадэміка Аляксея Васільевіча Пагарэлава. Нас, выкладчыкаў ВНУ, прасілі дапамагчы адаптаваць іх для настаўнікаў. І я тады зноў пераканаўся: асноўнай прафесійнай якасцю настаўніка павінна быць яго базавае матэматычнае культуры.

Са мною на фізмаце вучыўся хлопчэ з невялікай вёскі ў Горацкім раёне — Пётр Шамборкін. Вось у яго былі прыроджаныя матэматычныя здольнасці. Мы з ім жылі ў адным пакоі студэнцкага інтэрната, і я бачыў гэта непасрэдна. На лекцыі Пётр хадзіў, але канспектў ніколі не пісаў. Практычныя заняткі могу нават прапусціць. Да іспытаў рыхтаваўся толькі ўвечары апышлага дня і даволі своеасабліва — браў у каго-небудзь канспект лекцыі і цягам гадзіны яго прагортваў. Шоў на экзамен і заўсёды атрымліваў выдатную адзнаку. У любога, нават самага строгага і патрабавальнага выкладчыка. І гэта нягледзячы на тое, што праславіўся на факультэце выпіхохам і разгільдзям. У навуку не імкнуўся, рucinныя і сістэматычныя заняткі былі не для яго. Па размеркаванні паехаў працаваць у сельскую школу Краснапольскага раёна. Там я і сустраў яго, калі прыехаў у раён чытаць лекцыю для настаўнікаў матэматыкі па ідэалогіі новых навучальных праграм. Тут жа спытаў:

— Пеця, як табе падручнікі Пагарэлава?

Ён адказаў:

— Сама, ты ж ведаеш, што мне для працы не важна, які падручнік.

І гэта была святая прафесійная праўда!

Пераклад з рускай Вольгі РАЦЭВІЧ

На Навагрудчыне, у вёсцы Заполле, нарадзілася паэтэса Ніна Тарас (1916—2006), член Саюза савецкіх пісьменнікаў з 1940 года. Выступаць у друку з вершамі яна пачала ў 1936 годзе. Першыя публікацыі Ніны Тарас — у «Беларускім летапісе», часопісах «Шлях моладзі», «Летапіс ТБШ», газете «Наша воля». Першы паэтычны зборнік заходнебеларускай паэтэсы Ніны Тарас — «На ўсход ідучы...» (1940). Звернемся да біяграфіі пісьменніцы, у якой пралаваюцца досыць цікавыя кропелькі святла і на тое, як вырастаў, фарміраваўся яе мастацкі талент... «Бацька паходзіў з беднай сялянскай сям'і. Пяцігадовым хлопчыкам пайшоў ён на ўласны хлеб — ездзіў з анучнікам па вёсках і збіраў анучы. Пазней асвоў

Не помню цяпер, якім чынам верш трапіў у рукі дырэктару школы майму настаўніку пану Рэксуляку. З таго часу ён пачаў акружаць мяне сваімі «клопатамі» і нават раіў бацьку паслаць мяне вучыцца ў гімназію.

Праз нейкі час затрымаў мяне беларускі настаўнік Шляхтун і параіў пісаць толькі на роднай мове.

Так пачала я пісаць вершы і пісала іх ужо на беларускай мове. Вершы пра рэчку, лес, птушак. Бацьку яны не задавалілі. Ён вельмі радаваўся маім літаратурным пачыненням, але аднойчы сказаў:

— Ты нікога не слухай, а толькі мяне, і я цябе навучу, як пісаць вершы па-сапраўднаму...»

аўтабіяграфіі «Другое акно» 20 студзеня 1965 года: «Вучыўся я ў пачатковай школе (1926—1929), у сямігоддзі ў мястэчку Ярэмчы (1929—1932), у музычным інстытуте імя С. Манюшкі ў Навагрудку (1936—1938), у кансерваторыі ў Варшаве (1938—1939).

Мне і цяпер часам робіцца сумна, як успомню, колькі слёз праліла маці, выпраўляючы мяне з вёскі. Дзух дзядзькоў — Аляксандра і Васіля — ужо не было. Васіля паны трымалі ў Картузы-Бярозе. А бацька батрачыў.

Але трывае без добрых людзей. У Варшаве маімі настаўнікамі былі ўдмлівыя і разумныя педагогі — віцэ-рэктар кансерваторыі вядомы польскі кампазітар Станіслаў Казура, беларускі спявак

Навагрудчына. Літаратурнае гняздо Беларусі*

прафесію сталера. Зямлі на яго долю выпала мала, таму на гаспадарцы амаль не прыпыняўся, усё жыццё хадзіў па людзях у заробкі — будаваў масты, млыны, рамантаваў малагарні, наймаўся на розныя старыярныя работы. Некалькі гадоў трымаў у вёсцы краму, але залез з ёю ў даўгі і закрыў.

Колькі помніцца, бацька дома бываў мала. На гаспадарцы працавала адна маці, а мы, дзеці, ёй памагалі.

Нас было пяцёра: чатыры сястры і — самы малодшы — брат Віктар. Я ў сям'і была старэйшая. Раслі мы ўсе неяк разам, адно пад адным.

У нашай хаце вельмі любілі збірацца людзі. Як толькі ўправіяцца вечарам на гаспадарцы, так і пачынаюць сходзіцца, асабліва ў доўгія зімовыя вечары... <...> Колькі цікавых гісторыяў нагавораць за цэлы вечар! Была тут і праўда, і выдумка, і сумнае, і вясёлае.

У суботу вечарам прыходзіў дамоў бацька і папаўняў «рэпертуар» сваімі навінамі і жартамі, на якія ён быў добры майстар.

Помню, як у нашай хаце чыталі «Маланку», спрачаліся пра тое, як змагацца за родную беларускую школу, а пазней — пра падзел зямлі на хутары.

Мы раслі-падрасталі і нават перарасталі, а ў вёсцы ўсё не было ніякай школы.

Бацька дастаў нейкія падручнікі на рускай мове і пачаў вучыць мяне сам. Педагог з яго быў не вельмі спрактыкаваны, сам скончыў толькі чатыры класы прыходскай школы, але мяне вучыў з усёй стараннасцю і неўзабаве навучыў чытаць, пісаць, лічыць. Да мае вучобы ў яго быў свой падыход. Ён ведаў, дзе пішучца ўсе фіты і іжыцы, ведаў на памяць Закон божы і ўсе малітвы, аднак маю ўвагу звяртаў больш на цікавыя апаўданны ў кніжках, чытаў вершы Пушкіна, Лермантава, Крылова, якіх ён завучыў вельмі многа...»

І далей з успамінаў — пра нараджэнне першага верша: «Нарэшце ў нашу вёску прыслалі настаўніка з Польшчы пана Рэксуляка, які стаў дырэктарам школы, а таксама настаўніку Вінніцкую. Пачала працаваць польская школа. Мяне залічылі ў другі клас, які складаўся з трох вучняў. Вучылі нас толькі на польскай мове. Незадоўга бацькі пачалі дабівацца беларускай школы. Праз нейкі час прыслалі яшчэ настаўніка-беларуса па прозвішчы Шляхтун.

Акрамя заняткаў я мела яшчэ адзін абавязак: у нас была прыгожая, цёмна-вішнёвыя масці, карова Альдона, якую я павінна была пасвіць. Альдона ў вялікую дружбу са мной не заходзіла, на праўдлівае любой маёй пяшчоты пачынала грацізёна ўпраўляцца рагамі. Але я любіла яе. Ганяла на пашу ў Азарушчыну. Гэта быў зруйнаваны маёнтак, аб якім нагадвалі толькі рэшткі тоўстых мураваных сценаў нейкіх збудаванняў ды высокія старыя таполі. Астаткі і далёкія нашчадкі пана, зусім збыднелыя паны Сакалоўскія. Я пасвіла іх каровы, а за гэта хадзіла на іхняй пашы і Альдона. Пашы халапа: вялікі дзядзінец, равы, стары сад. Усё гэта ўдзірванела, запусцела, пазарастала травой і палыном. Каровы спакойна скубучу траву, а я, прымасціўшыся дзе-небудзь на пні ці на схіленым паламаным дрэве, вучу польскую гісторыю, ды так, каб на ўсё жыццё запомніць, што Тадэвуш Касцюшка нарадзіўся ў Мэрэаўшчыне 4 лютага 1746 года і г. д. Калі ж Альдона перабягла праз дарогу ў жыгта, я займала статак і пераганяла на сенажаць, бліжэй да рэчкі. Тут больш свабодна, можна не толькі чытаць уголас, але нават спяваць, і ніхто не пачуе...»

І вось, мабыць, у трэцім класе я склала свой першы ўласны верш «Пастушка», зразумела, на польскай мове.

У 1931 годзе, скончыўшы польскую сямігадовую школу ў мястэчку Турэц, у Навагрудскую гімназію паступіў Янка Брыль (1917—2006), але вучыцца там з-за матэрыяльных абставін не змог. Родныя мясціны народнага пісьменніка Беларусі — Карэлічына. Турэц, Загор'е, Крынічнае... Многія сюжэты, многія персанажы прозы Янкі Брыля — якраз адсюль... Але ж цяжка падыяць Навагрудскі край, колішні Навагрудскі павет, Навагрудчыну на раённыя межы. Як і самі вандроўкі Янкі Брыля па родных мясцінах...

Чытаем у даўняй мініяцюры пісьменніка «Голле чапае нас лістотай», напісанай ажно ў 1951 годзе: «Адзін з нашай рыбацкай валачашчай тройкі, навічок у гэтых мясцінах, казаў, што на Свіцязі ён адчувае нейкую незвычайную лёгкасць, як ні на адной іншай вадзе, якіх ён, дарэчы, аплаваў ды «абязрыбіў» нямаля. Пад яго кіраўніцтвам і Свіцязь раскрылася для мяне яшчэ адным сваім бокам.

З лодкі, заякаранай каля легендарнага трыснягу, мы вылавілі за раніцу мноства боіх акунёў.

І паплаўкі, жывыя паплаўкі на невыказна лёгкай і светлай вадзе, пойдучы за мною дзіцячымі снамі». І яшчэ — з той самай мініяцюры: «...Узгоркі Наваградчыны, калі глядзець з гары, ледзь не ў шахматным парадку ўкрытыя пералескамі. Дубы і грабы. Жытнія мэндлі. Грэчка ў пахкай красе. Жніўная песня. Рушліва махае рукамі жня-ярка. На гасцінцы, уздоўж бруку, над расквечаным адхамом — добрая сетка для нашага брата-веласпедыста. І цяньк ад прысадаў, і голле трохі зачапаецца лістотай. У цяньку каля хутара, на траве, да чорнага лаба вельмі добра падыходзіць свежае малако.

...Пасля ўзгоркаў ды пералескаў, ад Карэліч на Любчу пачынаецца лагодная роўнядзь, з часцейшымі мэндліямі, светла-зялёнымі прасторами слаўнага лёну, усыпанай кветкамі канюшынай атавы, густых, зярністых аўсоў. Вёскі цягнуцца амаль неразрыўным ланцудом, дружна чапляючыся адна за адну, злучаныя звонка ўкатанымі дарогамі, абпал якіх густа стаяць то нізкія каржакаватыя вербы, то велічныя красуні ліпы, з якіх яшчэ ўсё асыпаецца духмяным пыл. Рэшткі апетага Міцкевічам: «ціхія грушы» на межах... Хаця — межаў няма. Навокал стаіць густое, каласістае жыгта, спакойна дыхаючы смачным, гаркаватым пахам. І на ўсім гэтым фоне — сведчанне часу — праўце камбайн.

... У Любчы — ужо шырокі паля нашых Ярэмч, падкормлены водамі некалькіх рэчак Нёман. З яго адвояў — мы бачылі — сетка вымае на сонца шыраказых, выпасеных шчупакоў. За ракой, на зялёнай прасторы, што канчаецца на даляглядзе цёмнай сцяноу лесу, ходзіць калгасны статак. Ад саламянага будана над Нёманам, дзе збіраюцца нанач каровы і куды прыязджаюць з бігонамі даяркі, увечары чуваць дзвочыя жарты і смех, а бліжэй — дзюрчанне ў звонкія вёдры духмянага сырадоу. Блізкасць пушчы адчуваецца не толькі над ракой, берагі якой завалены падрэтанымі для сплаву драўніны, але і ў самым гарадку...»

У 1938 годзе Навагрудскі музычны інстытут імя С. Манюшкі скончыў ураджэнец карэліцкага Даўгінава паэт, празаік, публіцыст Алякс Бажко (1918—2013). Вось як аб гэтым часе напіша пісьменнік у сваёй

Міхал Забэйда-Суміцкі, выкладчыкі музыкі скрыпачы Каханскі і Кляйн. Яны ўладкавалі мяне ў інтэрнат, дапамаглі атрымаць стыпендыю.

Асабліва шмат зрабіў для мяне Міхал Забэйда-Суміцкі. Ён заўважыў мяне яшчэ ў Навагрудку. За навучанне не было чым плаціць, дык я днём хадзіў на заняткі, а ночку быў за вартаўніка. Дачуўшыся пра гэта, Забэйда-Суміцкі (ён тады выступаў з канцэртамі у Навагрудку) зайшоў у інстытут, паслухаў маю ігру на скрыпцы, даў свой адрас і сказаў, каб я абавязкова перад пачаткам новага навучальнага года прыехаў да яго.

Я так і зрабіў. А потым хадзіў у Варшаве і не верыў, што я — студэнт кансерваторыі. Акрамя мяне там вучыўся толькі адзін беларус. Колькі ж трэба было Забэйду-Суміцкаму і яго польскім сябрам патраціць часу і энергіі, каб знайсці ў гэтай непрыступнай навучальнай установе месца яшчэ і для мяне!

Нагадаем, што заслужаны работнік культуры БССР Алякс Бажко, які дэбютаваў у друку нарысамі і карэспандэнцыямі ў 1945 годзе, — аўтар апавесці «Перад вераснем», «Позняе ворывае», «Лясныя крушні», «Жывыя прывіды», зборніка нарысаў і памфлетаў «Талінае банкруцтва», паэм «Карвіга пакаідае хутар», «Гатры». Пабачылі свет яго паэтычныя зборнікі «Блакитныя вербы», «Суладдзе», «Каласы і скалы: Выбранае».

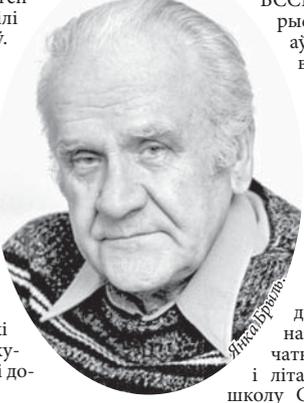
* * *

Зусім забытым фактам падаецца і павяз з Навагрудскім краем Рыгора Рэ-леса, паэта, празаіка, які нарадзіўся на Віцебшчыне ў мястэчку Чашнікі ў 1913 годзе. Пасля заканчэння Мінскага педагагічнага інстытута Р. Рэлес быў накіраваны спачатку на працу настаўнікам лярэйскай мовы і літаратуры ў лярэйскую школу Случка. Праз не-

каторы час ён ужо намеснік дырэктара СШ № 6 Случка, і замест лярэйскай мовы выкладае рускую. Якраз пачаўся ўдзік на лярэйскую культуру, лярэйскую асвету. Лярэйскія школы ў Савецкім Саюзе пачалі закрываць. У 1939 годзе ў Случку пазвалілі з ЦК камсамола Беларусі і прапанавалі Рыгору Рэлесу працу ў газете «Піанер Беларусі». Так малады паэт і настаўнік ізноў апынуўся ў Мінску. Але прапрацаваў у газете нядоўга. Тэрмінова спатрэбіўся настаўнік лярэйскай мовы і літаратуры ў лярэйскую школу ў Навагрудку. У Заходняй Беларусі, выдавочна, удзік не аказаўся такім дзейным... Так Рыгор Лёвочік апынуўся ў Навагрудку. Даведаўшыся, што Рэлес з'яўляецца членам Саюза пісьменнікаў Беларусі, Навагрудскі райкам партыі прызначыў настаўніка па сумяшчальніцтве яшчэ і рэдактарам раённага радыёвяшчання. Так што ў 1940—1941 гг. Рыгор Лёвочік выкладаў рускую мову ў лярэйскай сярэдняй школе ў Навагрудку. У 1939 і 1941 гг. выйшлі першыя паэтычныя зборнікі Рыгора Рэлеса — «Пачатак» і «Вершы». Вялікую Айчынную вайну пісьменнік сустрэў у Мінску, дзе знаходзіўся ў камандзіроўцы. Рыгор Рэлес пражыў доўгае жыццё (памёр пісьменнік у 2003 годзе). Прайшоў праз усё выпрабаванні, якія выпалі на долю лярэйцаў, лярэйскіх пісьменнікаў у Савецкім Саюзе, Беларусі. І захаваў вернасць сваёй роднай мове ва ўсе адведзеныя яму гады... Алякс КАРЛЮКЕВІЧ

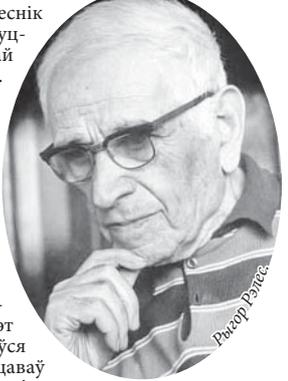
Ніна Тарас

Янка Брыль

Алякс Бажко

Рыгор Рэлес

Дарогай з сенажаці

Яго імя сёння, бадай, у кожнага ў нашым грамадска-культурным асяроддзі выклікае бясспрэчнае прызнанне заслуг і павагу. Выдатны літаратуразнаўца і літаратурны крытык, класік сучаснай беларускай навукі пра літаратуру, таленавіты, самабытны прэзіяк, раманіст, аўтар шырокафарматных поліфанічных мастацкіх палотнаў, якія ўражваюць маштабнасцю ахопу з'яў і падзей, глыбінёй і арыгінальнасцю сацыяльна-філасофскага зместу, дасведчаны, харызматычны, мудры педагог, які выхаваў не адно пакаленне кадраў вышэйшай навуковай кваліфікацыі — кандыдатаў і дактароў навук, якія паспяхова працуюць на гуманітарнай ніве па ўсёй Беларусі і шмат што вызначаюць у развіцці яе філалагічнай навукі.

Фота Кастуся Дробава.

Уладзімір Гніламедаў.

Менавіта як удумлівага, праніклівага, яркага крытыка са сваёй прынцыповай грамадзянска-патрыятычнай пазіцыяй, уважлівага да раскрывання тонкіх змен і зрухаў, адмысловых праяў спалучэння агульнага, грамадска значнага і прыватна-чалавечага, індывідуальна-аўтарскага, таго, што дыктуецца законамі сацыяльна-культурнага развіцця, і таго, што ідзе ад асобы канкрэтнага творцы ў нацыянальным літаратурным працэсе, яго яшчэ на стадыі прафесійнага фарміравання запрасілі на працу ў аддзел культуры ЦК КПБ. І неўзабаве даручылі кіраваць сектарам мастацкай літаратуры, што на той час азначала — курыраваць увесь нацыянальны літаратурна-мастацкі працэс.

Праца ў ЦК КПБ была надзвычай карыснай і павучальнай для маладога У. Гніламедава, яна дазволіла яму паглядзець на беларускае літаратуразнаўства і літаратуру ў цэлым адначасова нібыта зверху і збоку, у кантэксце грамадска-культурных і ідэйна-палітычных падзей і варункаў, і ў суаднесенасці з развіццём іншых нацыянальных літаратур былога СССР і садзейнічала паскоранню росту асобы даследчыка і творцы.

У сваіх літаратуразнаўчых работах першага, падсавецкага, перыяду У. Гніламедаў інтуітыўна засяродзіў увагу на адной з самых складаных і важных праблем развіцця літаратуры і мастацтва. «Наватары і традыцыяналісты, эксперыментатары, эпігоны і архаісты, — заўважаў даследчык, — усе яны жывуць у адзін і той жа час і часта выкарыстоўваюць адны і тыя ж жанры, памеры, мастацкія прыёмы і сродкі, але ў адных «прыём» стаў арганічнай часткай і якасцю іх паэтычнай свядомасці, у другіх застаўся механічным, прынесеным знешне, чужым, іншымі словамі, не зліўся з асобай творцы».

Манаграфіі вучонага былі звернуты да выяўлення самага важнага, асноватворчага: з чаго нараджаюцца вершы, як узнікае паэзія, што абумоўлівае яе развіццё? У аснову асноў ён паставіў аўтара, асобу творцы з яго душою, свядомасцю, характарам светаадчування і тыпам мыслення, а ў выніку — індывідуальным пачыркам, стылявой манерай, мастацкім стылем як першаасновавай яго мастацкай свядомасці.

Кнігі У. Гніламедава «Традыцыі і наватарства» (1972), «Як само жыццё» (1980), «Сучасная беларуская паэзія: творчая індывідуальнасць і літаратурны працэс» (1983) і іншыя заключалі ў сабе выразны індывідуальны код, мелі наватарскі характар, яны з'явіліся як подых свежага паветра ў замкнёнай прасторы. Адным з першых у тагачасным свецкім літаратуразнаўстве аўтар адмовіўся ад распаўсюджанага дагэтуль агляднага, нарысаванага падыходу, а таксама біяграфічнага, жанравага аналізу літаратурна-мастацкіх з'яў і працэсаў. У аснову вывучэння сучаснай беларускай паэзіі і шырыў — літаратуры ён паклаў прыныцы гістарызму і эвалюцыйнага развіцця,

якое абапіраецца на вопыт гістарычнага мінулага, на традыцыі нацыянальнага прыгожага пісьменства. Сучаснасць, на думку даследчыка, абавязкова ўбірае ў сябе гістарычнае мінулае, яна не можа існаваць без сувязі эпох, пакаленняў, пераэмнасі чалавечага вопыту і традыцый. Яго манаграфія «Сучасная беларуская паэзія: творчая індывідуальнасць і літаратурны працэс» стала адной з найлепшых у беларускай гуманітарнай навукі другой паловы XX стагоддзя. Аналізуючы пошукі і дасягненні канкрэтных творчых індывідуальнасцей у іх развіцці і ўзаемадзеянні, крытык выяўляў дынаміку ўсяго літаратурна-мастацкага працэсу, які, у сваю чаргу, добра высвечваў характар, спецыфіку, месца і ролю ў ім саміх гэтых творчых індывідуальнасцей. У. Гніламедаў разглядае твор як адлюстраванне праўды жыцця ў адзінстве яе аб'ектыўнай сутнасці і суб'ектыўнага ўспрыняцця гэтай сутнасці аўтарам.

Уладзіміру Гніламедаву, як мала каму іншаму з беларускіх літаратуразнаўцаў, не было асаблівай патрэбы перабудоўвацца ў часы вядомай ломкі духоўна-сацыяльных каштоўнасцей сярэдзіны 1980-х гадоў, яго метадыка навуковага аналізу засталася ранейшай у працах і 1990-х гадоў, і ў новым стагоддзі. У яе аснове палягаюць прыныцы гістарызму, пераэмнасі вопыту і традыцый, пільная ўвага да асобы самога творцы з усім багаццем і разнастайнасцю яе духоўна-псіхалагічнага свету думак і перажыванняў, судзіненне творчай індывідуальнасці і літаратурна-мастацкага працэсу. У адной з нашых нядаўніх гутарак даследчык прызнаваўся, што ў навуковых работах «заўсёды імкнуўся спалучаць гістарычнае з тэарэтычным, пранікнуць у абсяг эстэтычнага аналізу, паказаць адметнасць вобразнасці, вабнасць, прыгажосць, рэльеф мастацкага твора, з тым, каб можна было палюбавацца той духоўна-эстэтычнай рэальнасцю, якая складае яго змест».

Усё гэта і многае іншае добра засведчылі кнігі новага, постсавецкага, перыяду: «Праўда зерня: творчы партрэт Васіля Зуёнка» (1992), «Янка Купала: новы погляд» (1995), «Ад даўніны да сучаснасці: нарыс пра беларускую паэзію» (2001), «Янка Купала: жыццё і творчасць» (2012), «На рубяжы вярмен: рускоязычная паэзія Беларусі» (2013) і іншыя, якія замацавалі за У. Гніламедавым статус лідара сучаснага беларускага літаратуразнаўства.

Фундаментальнае манаграфічнае даследаванне У. Гніламедава (з нашым аўтарскім удзелам) «Літаратура. Гісторыя. Свядомасць: гісторыка-літаратурны

нарыс» (2017) прысвечана выяўленню і аналізу вызначальных праблем нацыянальнай літаратуры ў цеснай сувязі з вядучымі парадыгмамі сацыяльна-гістарычнага развіцця і працэсам фарміравання нацыянальнай свядомасці беларускага народа. Жанр навукова-філасофскага эсэ абумовіў выяўленне багацця і разнастайнасці крыніц і матэрыялаў, дыялектычны сінтэз канкрэтна-гістарычнага рэпаравання мастацкіх тэкстаў і маштабных сацыякультурных абагульненняў у тлумачэнні з'яў і фактаў гісторыка-літаратурнага працэсу, раскаванасць аўтарскага апавядання.

Буйным укладам У. Гніламедава ў распрацоўку праблем сучаснага літаратуразнаўства з'яўляецца ўступны артыкул «Пісьменнік дзвюх эпох» да навейшага Збору твораў Івана Шамякіна ў 23 тамах, які ўяўляе сабой падсумаванне апошніх дасягненняў у гэтай галіне літаратуразнаўства і прадстаўляе творчасць выдатнага беларускага пісьменніка менавіта з пункту гледжання шматбаковага і цэласнага ахопу ўсіх складнікаў творчага працэсу.

Вялікім дасягненнем У. Гніламедава з'яўляецца тое, што ён першым у айчынай навукі аднавіў даследаванне рускамоўнай літаратуры Беларусі, фактычна рэаніміраваўшы гэты напрамак беларускага літаратуразнаўства. У 2019 годзе пабачыла свет своеадметнае, арыгінальнае, шмат у чым наватарскае выданне «Поэзия русского слова: антология современной русскоязычной поэзии Беларуси» ў 2 тамах агульным аб'ёмам каля 100 д.а., ажыццёленае пад навуковым кіраўніцтвам і пры непасрэдным удзеле У. Гніламедава. У ім у выніку глыбокага комплекснага аналізу канкрэтных

жыцця, як спалучаюцца ў гэтым працэсе сацыяльна-філасофскі змест, грамадзянска-патрыятычная заангажаванасць, лірыка-інтымная пранікнёнасць, што вядзе да «павелічэння мастацкай ёмістасці паэтычнага вобраза, павелічэння вагі самога слова».

Унікальнай з'явай на этапе навейшай літаратурнай гісторыі Беларусі стала знакамітая раманная хроніка У. Гніламедава. Раманы пісьменніка «Уліс з Прускі» (2006), «Расія» (2007), «Вяртанне» (2008), «Валожкі на мяжы» (2014), «Вайна» (2014), «Пасля вайны» (2021), «Праўда жыве пасярэдзіне» (2022) і іншыя (усяго 9 шырокафарматных палотнаў) заключаюць у сабе якасці і характарыстыкі вялікага нацыянальнага эпосу, параўнальнага з серыямі класічных раманаў Я. Коласа, М. Гарэцкага, К. Чорнага, І. Мележа, І. Шамякіна і інш. У іх глыбока і ўсебакова выяўлена гісторыя жыццядзейнасці беларускага народа на этапах самага складанага і супярэчлівага XX ст.

Раманная хроніка У. Гніламедава ўражвае шырэйшай ахопу грамадска-сацыяльных працэсаў і ў той жа час увагай да прыватнай канкрэтнасці з'яў і фактаў народнага жыцця, праблемна-тэматычных багаццем і разнастайнасцю зместу. Пісьменнік раскрывае асаблівасці вялікага беларускага нацыянальнага свету з цэнтрам у вёсцы Пруска, у якім усё прасякнута глыбіннай унутранай логікай і высокім эсэнсатворным пачаткам, знаходзіцца ва ўзаемазвязанасці і ўзаемаабумоўленасці дэталей і кампанентаў, малага і вялікага, у суладнасці і гармоніі зместу і формы, функцыянуе ў адпаведнасці з даўно ўсталяванымі і адладжанымі прыныцамі і законамі. Гэты свет жыве на аснове адвечных духоўна-сацыяльных традыцый і каштоўнасцей беларускага народа, звязаных з жыццядзейнасцю земляробчымі заняткамі — ворывам, сяўбай, касавіцай, жнівом і інш. У ім канец аднаго з'яўляецца пачаткам другога і наадварот.

Разам з тым тут не толькі традыцыйныя карціны працоўных будняў і свят белароў, але і адлюстраванне іх бежанства падчас Першай сусветнай вайны, жыцця ў Расіі, стасункаў і ўзаемадзянняў з мясцовымі жыхарамі, цяжкіх ваенных катаклізмаў і г. д.

Тыповае для беларускага мастацкага эпосу хронікальна-падзейнае адлюстраванне рэчаіснасці спалучаецца ў У. Гніламедава з філасофска-заглыбленым асэнсаваннем жыцця і чалавека, тонкімі лірычнымі замалёўкамі і відарысамі. У выніку з-пад пяра пісьменніка паўстае жывы летапіс часу, жывая гісторыя эпохі ва ўсёй яе дынаміцы складаных грамадска-сацыяльных супярэчнасцей і канфіктаў, змен і зрухаў.

Навуковае і творчае дзейнасць У. Гніламедава атрымала высокую ацэнку грамадскасці і дзяржавы. Ён — доктар філалагічных навук (1987), прафесар (1991), акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (2003), лаўрэат Літаратурнай прэміі імя У. Калесніка Саюза пісьменнікаў Беларусі (1996), лаўрэат прэміі НАН Беларусі (2005), лаўрэат Літаратурнай прэміі «Залаты Купідон» (2006), лаўрэат прэміі Міжпарламенцкай Асаблеі дзяржаў — удзельнік Садружнасці незалежных дзяржаў імя Чынгіза Айтматава (2020). Кавалер ордэна Францыска Скарыны (2009), заслужаны дзеяч культуры Беларусі (2017).

Сардэчна віншваем, дарэгі Уладзімір Васільевіч, з юбілеем.

Смаку да жыцця вам ды новых цікавых кніг на спяжытак шматлікіх удзячных чытачоў!

Мікола МІКУЛІЧ

Фота з сайту bas-net.by

Ноч, знічка, сон

Ён лічыў, што разумнае мастацтва — гэта творчасць, якая спалучае розум і пачуццё. Але за такое мастацтва — інтэлектуальнае, насычанае зместам — неабходна змагання. «Здаецца, цяпер той самы час, калі мы можам вярнуць мастацтву паўнаважнасць, каб розум і пачуццё не разыходзіліся, а былі заўсёды побач. Такі жывапіс чапляе, развівае ўяўленне, фантазію і фарміруе густ», — сказаў аднойчы знакаміты мастак Уладзімір Рынкевіч.

аўтарам і складальнікам шматлікіх выданняў, прывесчаных акварэлі, напрыклад, кнігі «Акварэлія. Беларускі акварэльны жывапіс», што пабачыла свет у 2020 годзе.

На выстаўцы «Сляды на зямлі» дэманструецца больш за 60 кампазіцый, створаных аўтарам у апошнія два дзесяцігоддзі жыцця. Сярод іх — работы з серыі «Афон», «Валаам» і «Маўчанне каля абразоў». Творы розныя па тэматыцы і стылістыцы, аднак складваюцца ў адзін пазл, які імкнуліся паказаць стваральнікі экспазіцыі. Ды і назва выстаўкі гаворыць сама за сябе. Так ці інакш, тэма духоўнасці стала ключовай.

Акварэль была асноўным відам творчай дзейнасці Уладзіміра Іванавіча. У ёй мастак спалучаў фігуратыўна-дэкаратыўны і абстрактна-экспрэсіўны напрамкі мастацтва. Зразумеў глыбінную сутнасць чалавечага жыцця было асноўнай задачай творцы. Дапамагала яму зрабіць гэта, няцяжка загадацца, прырода, якая ледзь не заўсёды ілюструе душэўны стан асобнага чалавека. Каб асэнсаваць тую ці іншую работу Уладзіміра Рынкевіча, будзе недастаткова ўбачыць герояў і наваколле, ацаніць іх прыгажосць — трэба абудзіць

Фрагмент экспазіцыі.

уласную фантазію. Мастак нібы выпрабуваў гледача: ці здольны той разважаць аб сіле розуму і пачуццяў, аб вечнай прыгажосці і спакоі, а самае галоўнае — аб веры. Спадчына аўтара, асабліва вышэйназваныя серыі, канстатуе: вера — галоўны арыенцір у жыцці чалавека. Яна выступае ў акварэлях Уладзіміра Рынкевіча не як абстракт. Мы сутыкаемся з больш чым канкрэтным паняццем — хрысціянствам. Увага да рэлігійнай сімволікі, перасэнсаванне знакамітых вобразаў, выкарыстанне зразумелых метафар — гэтым мастацтва Уладзіміра Рынкевіча і прываблівае. Счытаць зашыфраванае ў яго акварэлях не так і цяжка. Творца не імкнуўся да ўскладнення, абцяжарвання, звышскладанага канструавання. Здаецца, ясным зместам ён дамагаўся ўплыў на гледача.

Для таго, каб быць пачутым і зразуметым, вельмі часта Уладзімір Рынкевіч звяртаўся і да расповеду аб прыродзе. Мяркуючы па экспазіцыі, цікавіла мастака тое, што тычылася спакою. Абуджэнне

і засынанне («Калі сонейка ўзыходзіла раненька...», 2015; «Апошні прамень», 2018), адраджэнне і заміранне ўсяго жывога («Сакавіцкі блакіт», 2015; «Восеньскі мажор», 2015) — нібыта ціхіх роздуму аб жыцці і смерці, пасля якой абавязкова надыйдзе чаканае. Вера ў існаванне вышэйшых сіл бачыцца асабліва ў тых творах, што выяўляюць ноч, сон. Сярод такіх — адметныя па сваёй пранікнёнасці акварэлі «Страшны сон» (2002) і «Дзе начуюць буслы» (2014).

Асобна хацелася б адзначыць дзве падобныя паміж сабой работы — «Бомж» (2001) і «Знічка для бамжа» (2016), якія, можа падацца, выбіваюцца з канцэпцыі выстаўкі. Аднак наўрад ці гэта роздумы аб праблемах соцыуму. Першая работа — быццам накід да другой, у якой спаўна выявілася стаўленне аўтара да адзінокага вандроўніка (а магчыма — багамольца), якім, верагодна, мог адчуваць сябе мастак.

Убачыць выстаўку Уладзіміра Рынкевіча «Сляды на зямлі» можна да 8 студзеня.

Югенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

«Вячэрні букет-II», 2015 г.

У Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага нядаўна адкрылася выстаўка акварэлі Уладзіміра Рынкевіча «Сляды на зямлі». Яна прывесчана 70-годдзю з дня нараджэння беларускага творцы, мастацтвазнаўцы, педагога, арт-куратора, які пайшоў з жыцця летась, не дажыўшы адзін год да сваіх 70. Вядома, што дадзены праект рыхтаваўся яшчэ пры яго жыцці.

Як падкрэсліваюць арганізатары, крыніцай пазнання сутнасных аспектаў мастацтва для Уладзіміра Іванавіча стала навукова-даследчая работа ў галіне гісторыі беларускай графікі. Ён выступаў аўтарам і арганізатарам шэрагу культурна-асветніцкіх і мастацка-адукацыйных праектаў. Сярод іх — тэматычныя выстаўкі акварэлістаў, пленэры, майстар-класы. Важны кірунак таксама — маладзёжны творчы аб'яднанні «ПраСвет» Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў і Арт-студыі «АКВАВІР». Да таго ж на аснове аўтарскай канцэпцыі Уладзіміра Рынкевіча пастановай Расонскага райвыканкама Віцебскай вобласці ў 2019 годзе адкрыта першая ў Беларусі «Акварэльная галерэя». Варта нагадаць, што Уладзімір Рынкевіч з'яўляўся

«У вырай», 2015 г.

Жанчына-краса

Калі вам у зімовы слотны дзень захочацца цеплыні і дабрны, наведайцеся ў Гродзенскі абласны металічны цэнтр, дзе праходзіць выстаўка Сняжаны Віцецкай «ЯНА» — пра Яе Вялікасць Жанчыну.

Мастачка жыве ў Гродне, працуе на факультэце мастацтваў Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Я. Купалы. З 2010 г. з'яўляецца ўдзельніцай шматлікіх абласных, рэспубліканскіх, міжнародных выставак, дзе атрымлівае дыпламы і ўзнагароды. Мае шмат і персанальных паказаў сваёй творчасці. Ілюструе дзіцячыя выданні.

Выстаўка «ЯНА» адрозніваецца багатай мовай жывапісу, якой аўтар стварае лёгкія, святланосныя, празрыста-сонечныя палотны з глыбокім філасофскім зместам. Светапоглядная напоўненасць прачытваецца ў шматзначнасці жаночых вобразаў, знешне абсалютна розных, а ўнутрана падобных у сваім адвечным імкненні да суладдзя з навакольнай рэчаіснасцю.

Шчырасцю, непасрэднасцю, шчасцем напоўнены перыяд дзяцінства, які мастачка перажывае разам з дзяўчынкамі, уяўляючы іх у розных жыццёвых сітуацыях: то ў віхуры гарадской каруселі, то на імклівым ровары, то ў плёскае прыязных рачных хвалюці ці ў мальвавым садзе. Фантазію свет гэтых маленькіх прынцэс амаль фізічна адчуваць насычаны чароўнасцю кветак, водарам пышных раслін, гукамі квітнеючай прыроды. Вобразы дзяўчат-падлеткаў (ці больш дарослых) успрымаюцца з больш глыбокімі сэнсамі за кошт знакавых дэталей, што ўводзяцца ў жывапісную канву твораў. У першую чаргу, гэта фонавыя абрысы гродзенскіх храмаў у работах «Хлеб», «Вечар», «Сёмы дзень», якія апелююць да духоўна-рэлігійнага ўспрымання вобразнага ладу.

«Пасінак».

У творы «Дарога ў храм» выява Сын-кавіцкай царквы бачыцца дамінантнай, бо ўсе сэнсава-кампазіцыйная сувязі скіраваны да гэтага аб'екта, але ўсё ж менавіта жаночыя постаці ў народных строях на першым плане, удумліва-стрыманая ў сваёй дынаміцы, узыходзяць да высокага абагульнення гістарычна-культурных сімвалаў нашай радзімы. Прыналежнасць жаночых вобразаў да беларускага старажытнага архетыпу падкрэсліваецца адзінастем унутранага гучання твораў і знешнім прыкметам і асаблівасцям — народных касцюмаў, што вядуць сваю гісторыю яшчэ з паганскай даўныні.

Жывапісная прастора работ Сняжаны Віцецкай запоўнена прапрацаванымі дэталямі. Шматузроўневую сутнасць набываюць яркія ўстойлівыя сімвалы: круглы каравай хлеба, запаленая мігтлівая свечка, кнігі, невялічкія храмавыя абразкі, а таксама важкія ў сваіх ідэйных пачатках разнапланавыя каменныя атрыбуты-знакі.

Сняжана Віцецкая выпрацавала ўласную жывапісную пазнавальную творчую манеру. Яе герані нясуць знешнюю засяроджанасць і вытанчаную элегантнасць. Духовны змест іх вобразаў як бы кантрастуе з яркім, рухомым, насычана-каларыстычным светам навокал, які пульсуе колеравай шматзначнасцю, актыўнасцю мяккіх рытмаў, пералівамі святла. Але мастачка ўсё ж дасягае гармоніі эстэтычных пераўвасабленняў, арганічна аб'ядноўваючы тонкую лірыку і казачнасць, ператвараючы рэальнасць у паэтычны сімвал і дазваляючы гледачу ўвайсці ў гэты ўяўны свет.

Марына ЗАГДУШНА,
мастацтвазнаўца

«Хлеб».

Іван Кірчук.

Батлейкі на Беларусі рабілі самыя розныя. Яны маглі быць і аднапавярховыя — для побытавага сюжэта, а маглі і на некалькі паверхаў. Часцей за ўсё майстравалі тры, якія сімвалізавалі Неба, Зямлю і Пекла.

А калі не прыйшоў у вёску батлейшчык, то ладзілі шэсце з зоркай. Бо ўсе чакалі тую першую зорачку, якая абвясціла аб нараджэнні Хрыста, маглі і самі яе зрабіць. Чалавека, які нёс зорачку, прынята было называць звяздаром.

Другая Куцця — Шчодрая

Цяпер гэта ў нас Новы год. Той час, калі можна есці мяса, ужываць алкаголь, але ўсё было ў меру. Бо галоўнае — не за сталом пасядзець, а абсыці ўсе двары ў вёсцы, пакалядаваць. Тут ужо можна веселіцца і танцаваць. Шмат співалі калядоўшчыкі. Ды прадстаўленне было каля кожнай хаты. Вельмі крыўдалі вясцоўцы, калі абміналі іх двор.

Зараз калядоўшчыкі — справа рэдкая. Калі і калядоўць, то альбо не так відовішчна, альбо прафесійныя калектывы, якія да гэтага адмыслова рыхтуюцца.

Галодная Куцця

Меліся і рэдкія, унікальныя гульні альбо відовішчы. Жаніцца Цярэшкі — беларуская народная гульня для нежанатай моладзі. У даўніну яна мела сакральнае значэнне. З'яўлялася рэпетыцыйнай вясельнай абрадаў. Пахаванне Дзеда і Бабы — жалобнае развітанне з годам, які мінуў. Яшчар — традыцыйная гульня Пастаўшчыны. Ізноў жа своеасабівы вясельны абрад, толькі са спасылкай да паганскага бога Яшчара — уладара мора і падземных вод. Тры каралі — свята пакланення трох пасланнікаў — Каспара, Мельхіёра і Бальтазара — народжанаму Ісусу Хрысту.

Надыходзіў час і варажбы дзяўчат. Глядзелі, які жаніх ім наканаваны, які лёс чакае. Гэта хоць і было

Дачакацца першай зорачкі...

Зімовыя святы для беларусаў здаўна мелі асаблівае, сакраментальнае значэнне. Як выглядалі традыцыйныя беларускія Каляды яшчэ 100 гадоў таму і чаго не хапае сучаснаму чалавеку ў горадзе? Аб гэтым распавяў вядомы беларускі музыкант і фалькларыст Іван Кірчук.

Пост — падрыхтоўка да свята

Мне здаецца, што калі мы гаворым пра Каляды, то павінны заўсёды памятаць, што нашы продкі не проста спышаліся на святы і ў іх была поўная лядоўня. Рыхтаваліся задоўга, таму што збор ураджаю прайшоў, і зямля пачынала адпачываць. Людзі заканчвалі работы на полі і сядалі па хатах. Там таксама справы маюцца. Ад таго і пайшлі вярчоркі. Многія лічаць, што вярчоркі — калі душа павінна супакоіцца, і вось у пост гуцаць песні: пра жыццё, анёлаў, смерць, продкаў.

Я заўсёды кажу: як шкада што поспілі і ручнікі не могуць размаўляць! Яны б шмат чаго распавялі, таму што нічога не рабілася ў цішыні. Бабулі і цёткі нешта ж распавядалі дзяўчатам, дзяліліся жыццём.

Трымалі Піліпаўскі пост, прычым суровы. У каталікоў гэта Адвэнт. Вернікі шмат ходзяць у касцёл, паліць рана свечкі, каб было больш агню. Дзень змяняецца, 21 снежня — дзень зімовага раўнадзенства. Няўтульная цемра не атрымала перамогу над чалавекам, але заўсёды гэтая нястача святла адчувалася. Таму што старажытны чалавек жыў бліжэй да зямлі, прыроды, лепш разумеў сябе. Сучаснаму гэта складана адсачыць, бо жывём пры штучным святле. Нават пост трымаць цяжка. Няма часу, няма магчымасці — іншы тэмп жыцця.

Першая Куцця

Асноўны момант — Куцця. З ячных круп, прычым магла яна быць і салодкая, каб было смачней. Так успаміналі продкаў, бо лічылася, што ў гэты перыяд спіраецца мяжа паміж светам жывых і памерлых, продкі маглі прыходзіць, каб паглядзець, як мы жывём. Таму трэба было пра іх добра ўспомніць. Заўважна гэта і ў масках калядоўшчыкаў. Дзед і Баба — якраз і ёсць сімвал першапродкаў.

Каляды — сямейнае свята. Усе сваякі збіраюцца за адным сталом. Колькі сябе помню, мая бабуля заўсёды нас збірала, і мае бацькі таксама.

На стол абавязкова клалі сена на ўсе тры Куцці. Гэта было неабходна, бо лічылася, што Хрыстос нарадзіўся на сене. У хаце запальвалі новыя свечкі, лампадкі. У нашых далёкіх продкаў так выўлялася павага да агню. Калі дзень такі кароткі, то трэба яго падтрымаць.

Страў на святочным сталі заўсёды 12 — па колькасці апосталаў, вучняў Ісуса Хрыста. У некаторых рэгіёнах гэта тлумачыцца колькасцю месяцаў, якія ўжо практыкі. Для мяне ўсё яшчэ таямніца, як можна было прыгатаваць 12 псонных страў. Аднак гаспадыням хапала фантазіі, каб зладзіць Куццю. Ёсць у Беларусі рэгіёны, дзе рыхтуюць 11 альбо ўсяго 9 страў. Напрыклад, на Віцебшчыне.

Заўсёды маліліся. Адкладалі кожнай стравы патрошкі на асобную тарелку, каб пачаставаць продкаў. На сталах не было ніякага алкаголю: святары забаранялі. У гэты вечар паказвалі батлейку. Батлейшчыкі — людзі, якія ведалі біблейскі сюжэт і маглі яго пераказаць — хадзілі па вёсках і ладзілі прадстаўленні. Звычайна паказвалася драма «Цар Ірад» — самая папулярная ў беларусаў. Як правіла, батлейшчык прыходзіў у нейкую адну хату, і там ужо збіраліся людзі.

Персанажы Калядаў у розных рэгіёнах маглі адрознівацца, але быў нязменны касцяк. Баба і Дзед — у многіх рэгіёнах было прынята, каб жаночую ролю іграў мужчына, а жанчына, наадварот, пераапраналася ў мужчыну. Цыганка, якая варажыла і падманвала гаспадары, з ёй Цыган, які прадаваў каня. Канём былі два хлопцы, якіх накрывалі поспілкай. Салдат, альбо Вербаванец, які хадзіў сярод вясцоўцаў і шукаў родных, спяваў салдацкія песні. Анёл мог і не спяваць, але прысутнічаў. А вось у Чорта было шмат слоў і забавак.

З жывёл трыдцатыя Мядзведзь — сімвал дужасці і моцы, якую хацелі мець нашы продкі; Каза — жывёла вельмі мстычная, але карысная ў гаспадарцы. Тут мы бачым не проста культ жывёл, але і сімвал роду, заступнікаў.

Рабілі маскі і для іншых герояў Калядаў, больш рэдкіх. Нават маску Смерці можна было ўбачыць. Але ў такое людзі не надта ахвотна пераапраналіся. Дзе-нідзе сустракаліся маскі Трох каралёў. На Палесці можна бачыць маску Ваўка. Часам трапляўся і жарталівы Доктар з бутэлькай разбаўленага сочыва. Цэлы карнавал.

Каляднікам давалі шчодрыя падарункі. Лічылася, аддасі — яшчэ больш атрымаеш. Бо, пераапрануты, хлопцы з вёскі пераўтвараліся ў пасрэднікаў Бога. Проста так на неба не дакрычышся, а вось калядоўшчыкі маглі дапамагчы праз песні і танцы.

Іван Кірчук і калядныя маскі.

забаронена, але надта цікавіла. Пасля Калядаў, калі адспівалі ўсе песні і адулялі ўсе гульні, на Вадохрышча прыходзіла трэцяя Куцця — Вадзяная, альбо галодная. Такім чынам, кола замкнулася. Чалавек вяртаўся да спакойнага ладу жыцця пасля святаў. Нам зараз гэтага не стае. У нас няма спакою, мы лямцім, як цягнік, прапускаючы станцыі.

Яна ЦЭГЛА
Фота Ульяны ШЫШ

Канцэрты новага года

Час Калядаў і Новага года — пара сямейнага адпачынку і чакання цуду. Унікальныя і яскравыя канцэрты і імпрэзы прапануюць мінчанам і гасцям сталіцы ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі і Вялікім тэатры Беларусі.

31 снежня ў Белдзяржфілармоніі адбудзецца традыцыйны святочны канцэрт пад кіраўніцтвам маэстра Аляксандра Анісімава ў суправаджэнні Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра. У праграме — любімыя мелодыі з добра вядомых фільмаў, прэм'еры новых кампазіцый, выступленні салістаў не толькі філармоніі, але і запрошаных выканаўцаў з Вялікага тэатра Беларусі, Беларускай акадэміі музыкі. Арганізатары абяцаюць, акрамя канцэртнай праграмы, выступленні танцавальных калектываў і мноства музычных сюрпрызаў.

Не менш яскравае свята ў апошні дзень года варта чакаць у Вялікім тэатры. На сцэне галоўнай залы збіруцца знакамітыя артысты тэатра. Свае найлепшыя партыі выканаюць вядомыя зоркі оперы: Анастасія Масквіна, Уладзімір Громаў і Станіслаў Трыфанаў. Будзе магчымасць пачуць і маладыя галасы: Анастасію Малевіч, Андрэя Мацюшонка,

Дар'ю Гаражанку. Выступіць таксама сімфанічны аркестр Вялікага тэатра Беларусі пад кіраўніцтвам дырыжора Аляксея Вярховена.

Ужо 3 і 4 студзеня ў Вялікім тэатры адбудуцца паказы оперы для дзяцей «Гісторыя Кая і Герды» (Снежная каралева). Прэм'ера вядомай пастаноўкі Сяргея Баневіча адбылася 24 снежня 2022 года.

Падрыхтавалі дзіцячую праграму і ў Белдзяржфілармоніі. З 24 снежня да 14 студзеня маленькія аматары музыкі могуць разам з бацькамі наведаць навагодняю музычную казку для дзяцей «Снежны баль у каралеўстве Казак». У вялікай зале філармоніі іх чакаюць героі самых светлых, добрых і любімых казак.

6 студзеня адбудзецца ўнікальны аўтарскі канцэрт «Музыкатэрапія. Калядны рэлакс», распрацаваны сумесна з мінскім Цэнтрам музыкатэрапіі. Наведальнікі філармоніі змогуць ва ўтульнай атмасферы пры прыглушаным святле і свечках адчуць непаўторныя эмоцыі і спакой. Сярод інструментаў — орган, флейта, званочкі, чакрафоны і чашы, якія спяваюць.

У праграме — славянская калядны гімн «Ціхая ноч», А. Вівальды, І. Брамс, Л. Козьн і іншыя. Пярлінай святочных падзей, безумоўна, можна назваць Вялікі

навагодні баль, які штогод арганізоўваецца Вялікім тэатрам Беларусі. 13 студзеня ў сценах храма мастацтва можна будзе ачуцца ў вытанчаную атмасферу XIX стагоддзя. Галатныя кавалеры, чароўныя дамы і музыка-музыка-музыка! Аркестрам Вялікага тэатра ў надзвычайны вечар кіруюць адразу тры дырыжоры — Юрый Караваев, Уладзімір Авадок і Алег Лясун. Падрыхтоўка да галоўнай падзеі студзеня пачалася яшчэ ў лістападзе. Танцавальныя рэпетыцыі праводзіць Юлія Дзятко, заслужаная артыстка Беларусі.

Валянцін САЛОМА

Стаўка на Фартуну

Нобелеўскі лаўрэат і філосаф Альбер Камю кажаў: «Я люблю тэатр за яго праўду. За тое, што не прыхоўваецца ілюзорнасць праўды». Такім ілюзорна праўдзівым альбо праўдзіва ілюзорным атрымаўся новы спектакль Яўгенія Карняга «Прададзены смех».

Новы этап

Сёлета тэатральны рэжысёр Яўген Карняг афіцыйна быў залічаны ў штат Беларускага тэатра лялек. Вядомы перш за ўсё сваімі пастаноўкамі ў драматычным тэатры, Карняг вярнуўся да асноў, з якіх калісьці пачынаў вучобу, — лялечнага тэатра.

Імя пастаноўшчыка крытыкі і прэса звязваюць з эксперыментальным тэатрам. Гледачы і аматары сцэнічнага мастацтва чакалі наступны крок рэжысёра. Які будзе спектакль? Для дзяцей ці дарослых? На аснове якога твора? Ці цалкам аўтарскі?

Сцэна са спектакля «Прададзены смех».

Адказам стаў «Прададзены смех» — першы спектакль для дзяцей ад Яўгена Карняга. У аснове пастаноўкі — казачна-філасофская гісторыя нямецкага пісьменніка Джэймса Круса «Цім Талер, альбо Прададзены смех». Цім Талер мае ўнікальную здольнасць. Яго смех робіць шчаслівым кожнага, хто знаходзіцца побач. Аднак пасля пагаднення з загадкавым баронам Трэча Цім губляе свой смех — замест гэтага ён атрымлівае ўменне выйграць любы заклад. Толькі багацце не прыносіць шчасця.

Аповесць убачыла свет у 1962 годзе і выклікала шмат пытанняў. Перадусім адзначаўся ўплыў «Фаўста» Гёте.

Прычым твор Круса з маральнага пункту гледжання нясе больш светлыя роздумы, таму што ўсё завяршылася на карысць Ціма Талера. Адзначаліся і дэманалагічныя пласты твора, якія дадаюць яму шматсэнсоўнасці.

Гледачы, знаёмыя з арыгінальным творам, адразу адзначылі, як безапеляцыйна Яўген Карняг адрэзаў палову персанажаў. Прыбраўшы пачочных герояў, рэжысёр звёў сюжэт да самых неабходным ключавых асоб: Ціма Талера, яго змеяпадобнай безыменнай махаці, барона Трэча і яго антыпода Хрысціяна Рыкerta, Крэшыміра і булачніцы фрау Бебер. Замест выкрасленых персанажаў аўтар уводзіць «апавадальніц, альбо журналістаў».

Па ўсім выходзіць, што пастаноўшчыку не патрэбны дадатковыя асобы, каб распусціць гісторыю смеху Ціма Талера.

Страшылкі

У адным са сваіх інтэрв'ю Яўген Карняг адзначаў, што ў спектаклі для дзяцей хацеў бы стварыць «страшылку». У выпадку са светлай аповесцю, якая павінна быць напоўнена знакамітым смехам Ціма, гэта падаецца даволі складаным.

Стварэнне дзіцячага спектакля — заўсёды выпрабаванне для дарослага чалавека. Неабходна не проста паказаць гісторыю, якая зацікавіць маленькіх гледачоў і надоўга застаецца ў памяці, — трэба мець здольнасць бачыць, як на сцэнічным падзеі паглядзіць дзіця: наколькі «страшылка» атрымаецца страшнай і наколькі тэмы, узнятыя акцэрамі, — прымальнымі.

Удала і па-мастацку Карняг абыходзіць складаныя тэмы. «Апавадальніцы, альбо журналісткі», якіх рэжысёр прыдумаў адмыслова, уяўляюцца адной асобай, якая выказваецца і сама сябе абвяргае. Таму ўсё падаецца фарсам, жартам і не настолькі сур'ёзным, каб аб гэтым клапаціцца бацькам.

Атмасферу саспенсу дапамагаюць стварыць дэкарацыі і касцюмы акцэраў. Мастаком-пастаноўшчыкам спектакля стала Таццяна Нерсісян, лаўрэат шматлікіх тэатральных прэмій. Як і ў іншых творах, рэжысёр змог захаваць непаўторнае ўражанне, што сцэна жывая, «рухаецца».

Складалася гэта не толькі з асаблівых элементаў, якія ўласцівы выключна лялечнаму тэатру (людзі і лялькі ўдзельнічаюць у падзеях на роўных), але і дзякуючы абранай колеравай гаме. Кіслотныя колеры касцюмаў герояў і фонаў стваралі маляўнічы свет, дзе ўсё магчыма.

Падобным прыёмам у сваіх фільмах карыстаецца амерыканскі рэжысёр Уэс Андэрсан, каб дамагчыся

Дзмітрый Чуйкоў у ролі Ціма Талера.

анімацыйнага ўражання. У цёмнай зале яркія жоўтыя ці фіялетавае касцюмы складаюцца ў перастую карцінку, аналагаў якой у тэатры не ўбачыць.

Прадчуванне

Асаблівай увагі варта акцёрская ігра выканаўца галоўнай ролі. Жвавы і смяшлівы Дзмітрый Чуйкоў існуе на сцэне разам з лялькай. Яны абодва — Цім Талер. Разам заліста смяюцца і разам перастаюць гэта рабіць. Таму паміж смехам і мўчаннем такая прорва. Зала, напоўненая дзецьмі, вельмі тонка адчула змену. У першы момант пасля пагаднення галоўнага героя і барона Трэча можна пачуць цяжкі ўздых публікі, якая да апошняга не верыць, што Цім цяпер не смяецца.

Смех спачатку Ціма Талера, а пасля барона Трэча — не адзінае гукавое суправаджэнне спектакля. Над музыкай у пастаноўцы працавала кампазітар і рэжысёр Кацярына Аверкава. Дзякуючы сінтэтычным і электронным мелодыям, глядач з лёгкасцю можа сягнуць у атмасферу памежжа часоў. Згубіцца дзецьці па дарозе з Цімам, які спяшаецца ў булачную фрау Бебер альбо на іпадром, каб зрабіць стаўку на Фартуну — каня, які ніколі не перамагаў, пакуль на яго не паставіў галоўны герой.

Аднак усё роўна ні мастацкія, ні музычныя знаходкі не выходзіць на першы план. Яўген Карняг як вядомы прадстаўнік пакалення новых тэатральных рэжысёраў 2010-х не дазваляе форме пераўзысці змест. Драматургія і літаратурны складнік робяць спектакль абавязковым да прагляду не толькі для дзяцей, але і для дарослых.

Яна ЦЭГЛА

Фота Елізаветы ПІРОНЧЫК

Кяханне, якое растопіць ільды

Упершыню ў рэпертуары Вялікага тэатра Беларусі з'явілася опера для дзяцей «Гісторыя Кая і Герды». Непאўторная пастаноўка расійскага кампазітара Сяргея Баневіча пасля прэм'еры на сцэне Марыінскага тэатра ў 1980 годзе вытрымала дзясяткі новых прачытанняў, але не страчвае сваёй актуальнасці і сёння.

Увасабленне знакамітай гісторыі Г. Х. Андэрсена ў тэатры ўзначаліла Ганна Маторная. Рэжысёр-пастаноўшчык падкрэсліла, што «Снежная каралева» (другая назва спектакля) застаецца адной з самых важных оперных пастановак для дзяцей.

— Гісторыя, якую распавёў Ганс Хрысціян Андэрсен, не з'яўляецца творам для дзяцей. У лібрэта Таццяны Калінінай матывы крыху зменены. Не спрощаны, а зменены, — распавяла Г. Маторная на прэс-канферэнцыі. — Опера заклікана папырыць наша ўяўленне пра чалавека, пра свет, у якім гэты чалавек існуе. Аповед пра кяханне, барацьбу людзей за сваю душу. Пра ўважлівы працятанні можна выявіць і матывы выхоўвання ўнутранай веры, і самаахвяравання, простага кяхання. Нават патрыятызму.

Галоўны рэжысёр Вялікага тэатра адзначае, што, адбодлена мнствам сэнсавых пластоў, казка-опера ў першую чаргу нясе адну галоўную ідэю — кожнаму чалавеку патрэбны дом. Ён павінен быць цэлым, там павінны жыць чудовыя, шчырыя людзі, якія будуць адданымі і клапацілімі. Калі на ўзроўні сям'і самыя каштоўныя чалавечыя

якасці будуць выхоўвацца, тады ўсё найлепшае прыйдзе ў свет.

Аб няпростым і глыбокім музычным матэрыяле выказаўся дырыжор-пастаноўшчык оперы Юрыі Караваяў. Дасведчаны музыкант прызнаўся, што перад аркестрам стаяла няпростая задача — філігранна выканаць фактурна няпросты музычны матэрыял.

Акрамя літаратурнага і музычнага складнікаў, Ганна Маторная зрабіла вялікую стаўку на сцэнаграфію. За дэкарацыі, касцюмы артыстаў і шматлікія спецефекты адказваюць Андрэй Меранкоў і Вольга Мельнік-Малахава. Для мастацкай работы над «Гісторыяй Кая і Герды» стала першым вопытам супрацоўніцтва з Вялікім тэатрам Беларусі. Дагэтуль сцэнограф працавала ў Беларускам тэатры лялек і, верагодна, на гэта рабіла са стаўка. В. Мельнік-Малахава добра знаёма з дзіцячай аўдыторыяй і мае свае спецыфічныя аўтарскія падыходы да стварэння сцэнаграфіі.

— Разам з Андрэем Меранковым мы вырашалі мнства няпростых канцэптуальных момантаў антуражу, — прызнаецца мастачка. — Нягледзячы на тое, што сюжэтна опера дазваляе размах фантазіі, не хацелася пераўтвараць гэта ў дэманстрацыю нашых здольнасцей. Мы імкнуліся ў мнстве сусветаў, праз якія ідзе Герда ў пошуках Кая, стварыць кантраст і непаўторнасць.

Пастаноўка выглядае сапраўды маштабна, калі нават апаніць колькасць акцэраў, якія былі задзейнічаны ў падрыхтоўцы. Снежную каралева, акрамя Аксаны Волкавай, рытухуюцца выконваць

Дар'я Гаражанка, Кацярына Міхнавец і Аксана Якушэвіч.

Для салістыкі тэатра Аксаны Волкавай роля каралевы звычайна. Фактура і моц голасу дазваляюць. Аднак сюжэт п'есы стварае выключную карціну, у якой артыстычна неабходна прадэманстраваць

Снежная каралева (Аксана Волкава) і Кай (Аляксандр Гелэх).

увер'е акцёрскі талент, каб стварыць дакладны вобраз злых сіл. Іншыя персанажы, якія таксама ўвасабляюць зло (атаманша, тролі), атрымаліся мілымі і смяшнымі.

Роля Атаманшы, па задуме Сяргея Баневіча, абавязкова павінна належаць мужчынам — у Вялікім тэатры асноўным выканаўцам стаў заслужаны артыст Беларусі Станіслаў Трыфануў. Для сляйнага барытона беларускай оперы гэта першая спроба пераўвасобіцца ў жанчыну. Акрамя яго паспрабуюць сябе ў ролі Атаманшы Уладзіслаў Зазулька, Дзмітрый Капілаў і Андрэй Сялюцін.

Саліст оперы Віктар Мендзелеў (Кай) напярэдадні прэм'еры адзначаў, што самым складаным для яго стала розніца ва ўзросце. Чалавеку з двума дзецьмі няпроста вярнуць сябе ў стан 14-гадавага падлетка. Артыст падзяліўся сваім сакрэтам: «Даводзіцца назіраць за дзецьмі, знаходзіць адпаведныя рухі, міміку, каб мой Кай атрымаўся падлеткам. На жаль, я заўважыў, як непадробныя жывыя эмоцыі з узрастам у чалавека знікаюць. Да гэтага стану вельмі-вельмі складана вярнуцца».

Гісторыю пра Кая і Герду неаднаразова ставілі ў тэатрах, экранізавалі ў кіно, пісалі і пералісвалі. За гады існавання сюжэта было складзена шмат легенд і знойдзена мнства інтэрпрэтацый. Цікава і ярка розныя пастаноўшчыкі адкрывалі гледачам аповед. Аднак галоўным здабыткам творчай каманды, якая ставіла оперу, стаў феноменальны эффект уключанасці ў падзеі. Дарослы застаецца абязброеным перад шчырасцю і дакладнасцю дзіцячых слоў, страчвае здольнасць глядзець на сцэны дарослым вачыма, вяртаецца да «унутранага дзіцяці».

Яна ЦЭГЛА

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

«Слова Купалы да творчасці кліча»

Сёлета культурная грамадскасць нашай краіны святкавала 140-годдзе дня нараджэння класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы. У Мінскай вобласці да гэтай падзеі прымеркавалі літаратурны форум маладых паэтаў «Слова Купалы да творчасці кліча». Раз на два гады Галоўнае ўпраўленне культуры Мінскага аблвыканкама і Мінская абласная бібліятэка імя А. С. Пушкіна ладзяць творчае спаборніцтва для выяўлення маладых талентаў вобласці. Гэтым разам арганізатарамі конкурсу выступілі таксама аддзел ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Лагойскага райвыканкама, установа «Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы».

Журы конкурсу ўзначаліў старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, краязнаўца, літаратуразнаўца, журналіст, лаўрэат прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» Аляксандр Карлюкевіч. У склад экспертнага савета ўвайшлі таксама старшыня Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, паэт, публіцыст Леанід Крыванос; старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, паэт, празаік, перакладчык, крытык, мовазнаўца, лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі Міхаіл Пазнякоў; паэт, празаік, перакладчык, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь і Нацыянальнай літаратурнай прэміі Рэспублікі Беларусь Віктар Шніп; кіраўнік народнага клуба кампазітараў і паэтаў Мінскай вобласці «Жывіца» Мінскага абласнога цэнтра народнай творчасці, пісьменніца Ірына Карнаухава.

Абласны форум маладых паэтаў Міншчыны «Слова Купалы да творчасці кліча» прайшоў у канцы мая ў жывапісных мясцінах Лагойскага раёна. У выніковым мерапрыемстве прынялі ўдзел 34 юныя аматары паэтычнага слова з 14 раёнаў вобласці. Папярэдні адбор адбыўся на ўзроўні раённых бібліятэк. Затым вершы маладых паэтаў ацанілі члены журы. Дыплом за I месца атрымала Анастасія Грыбовіч з Мядзельскага раёна. Дыпломамі за II месца ўзнагароджаны Аляксандра Тужыкава з Мінскага раёна і Дар'я Грыбовіч з Мядзельскага раёна. Дыпломамі за III месца — Кацярына Палітаева з Мінскага раёна і Аліна Шакаль з Дзяржынскага раёна.

Форум стартаваў у Мінскай абласной бібліятэцы імя А. С. Пушкіна. Пасля ўдзельнікі, што прайшлі папярэдні адбор, а таксама члены журы і арганізатары мерапрыемства на камфортабельным аўтобусе накіраваліся ў падарожжа па купалаўскіх мясцінах. Па дарозе на Лагойшчыну вучоны сакратар Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы Галіна Варонава расказвала маладым паэтам Міншчыны гісторыю стварэння вядомых твораў класіка беларускай літаратуры.

У вёсцы Харужанцы Лагойскага раёна ўдзельнікі форуму гасцінна сустрэлі прадстаўнікі аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Лагойскага райвыканкама. Затым адбылося ўрачыстае ўскладанне кветак да помніка Янку Купалу ў філіяле Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы «Акопы».

Падчас інтэрактыўнай экскурсіі па экспазіцыях музея ўдзельнікі форуму даведліся пра цікавыя факты з жыцця і творчасці песняра, разгадалі рэбусы,

танцавалі і спявалі беларускія прыпевы, якія развучыла з маладымі паэтамі народны майстар Алена Гурацкая. Праграма форуму была інфармацыйна насычаная і вельмі разнастайная.

У Мастацкай галерэі Сяргея Давідовіча ў Лагойску адбыўся майстар-клас, які з юнымі паэтамі правялі члены журы, адметныя майстры беларускага слова Леанід Крыванос, Віктар Шніп, Ірына Карнаухава. Усе ўдзельнікі семінара чыталі свае вершы, дзяліліся творчымі ідэямі, атрымлівалі парады ад членаў журы.

Вечар творчага майстэрства прадоўжыўся ў Лагойскім раённым цэнтры культуры. Фінальным акордам форуму «Слова Купалы да творчасці кліча» стала святая паэзія «Не загаснуць зоркі ў небе». Адкрыла яго начальнік аддзела культуры галоўнага ўпраўлення культуры Мінскага аблвыканкама Таццяна Краўчонок. Яна прывітала маладых паэтаў Міншчыны і пажадала ім новых творчых вяршынь і поспехаў.

Удзельнікі форуму каля помніка Янку Купалу ў Акопах.

Пераможцам і ўдзельнікам літаратурнага конкурсу ўручылі дыпламы і сувеніры. Са сцэны гучалі віншаванні і музычныя падарункі ў выкананні артыстаў раёнага цэнтра культуры. А Пухавіцкі народны тэатр прадставіў усім глядачам урыўкі са спектакля па п'есе Янкі Купалы «Раскіданае гнездо».

Наталля ЖАРКЕВІЧ, фота аўтара

Дар'я ГРЫБОВІЧ

аг. Будслаў, Мядзельскі раён

Прыход вясны

Зайнелы дах трымаў зіму,
І вясне ніяк не падступіцца.
І вясна, бы чуючы віну,
Набрала сілы па крупіцах.

Размякчалы снег даўно раскіс,
Снегавік стаяў жо пахілы,
Крыгаход над рэчкаю навіс,
У марозу не хапала сілы.

І прарвала сонца шэрань неба,
Ручайкі нарэзце пацяклі,
Адукулася травінкай глеба,
І пралескі смела зацілі.

* * *

Вечарэ. Дзень ужо сыходзіць.
Промні сонца лаічаць перад сном.
Месяц замест сонца ўзыходзіць
І сядзіць на небе каралём.
Сонца спіць, і зоркам ўся выгода:
Мітусяцка, чырванню гараць.
Засынае поле, лес, прырода,
І, здаецца, нават птушкі спяць.

Настасся ГРЫБОВІЧ

аг. Будслаў, Мядзельскі раён

Кажуць, «мова мая аджывае»

Ад прадедаў спакоен вякоў
Нам засталася спадчына...
Янка Купала

Кажуць, мова мая аджывае
Век свой ціхі, ёй знікнуць пара.
Для мяне ж яна вечна жывая,
Як раса, як сляза, як зара.
Пімен Панчанка

Кажуць, «мова мая аджывае»,
Што на змену ёй прыйдзе другая,
Што забудуцца Колас, Купала,
Што вясковай іх мова стала.

Кажуць, Быкаў, Шамаякін забыты,
Беларускія школы закрыты.
Кажуць, што на сучаснай арэне
Больш ніхто яе не сустрэне.

Не, прабачце, гатова спрацацца,
Што з ёй будуць яшчэ сустрэцца.
Нашу спадчыну нельга забыць!
Жыве мова і век будзе жыць,

Бо сапраўднае іштучным не стане...
Слова ж роднае нас не падмане...
І калі з вуснаў чутна размова,
Значыць, суждана жыць нашай мове!

Кабы загінуць — няма і прычыны:
Яна гонар заўсёды краіны!
І гуцаць ёй на нашай планеце,
Пакуль ёю гавораць дзеці!

Максім Багдановіч — недасягальная зорка

(трыялет)

«Ён быў, як месяц, адзінокі»,
Загадкай быў ён на Зямлі.
Гады гісторыі плылі,
«Ён быў, як месяц, адзінокі».
«Ён зоркай будзе на Зямлі!» —
Вось так сяварджалі ўсе пракоі.
«Ён быў, як месяц, адзінокі» —
Загадкай быў ён на Зямлі.

Сучаснасці гучанне

Калі душа яго слявае,
Калі святло ў душы гарыць,
Аб ўсім на свеце забывае
Паэт, і пачынае ён тварыць.
У радок становяцца героі,
З іх прыклад потым будуць браць.
Імкнучца ўдалек думкі-мроі,
І тут прастор ім трэба даць.
Часцей сучаснасці гучанне,
Радзей ў гісторыю зірне,
І тэму звыклую каханя
Ніхто з паэтаў не міне.
Паэт увесь, як на далоні —
Адкрыты нават без ключа.
І малады, і з бепло ў скронях
Ён інтрыгуе чытача.

Аляксандра ТУЖЫКАВА

г. Мінск

На заходзе лета

Жоўтае сонца над полем жывёным
свеіць. І робіць усё залатым.
Птушкі збіраюцца ў край свой паўднёвы.
Што яны думаюць, мараць аб чым?

Дзеўкі-бярозкі пад жніўнёўскім небам
жоўтыя ленты ў косы ўплялі.
Золата ў полі ўсё стане хлебам —
самаю смачнаю ежай зямлі.

Пахне прырода і ішчасцем, і смуткам...
Сэрца натхнёнае просіць сьпяваць..
Грае на струнах душы беларускай
музыка восені. Ўсюды чуваць.

Сябровачцы

Набліжаецца ціха купальская ноч...
Дзень быў доўгі, гарачы, слякотны.
Ты па мякенкай травачцы
ціхенька кроць,
свае песні спяваў бесклапотна.

Вось хадзем... Ачуваеш, як пахне зямля
залатой і духмянай пшаніцай?
У кожнай кветачцы — ты,
ў кожнай травачцы — я...
Ўецца купал блакітнай спадніцы.

Водар кветак і паленай сонцам травы
ты ўдыхаеш з вясёрым наветрам.
Мудрых продкаў ў купальскую ноч
пазаві,
што любілі наш край запаветны.

Паспрабуй ты бярозку красуню абняць —
цела поўніцца радасцю, сілай!..
Гэта значыць, што нас,
беларускіх дзяўчат,
дзеля ішчасця зямля нарадзіла!

Хай жа вогнішчы паліць ля рэчкі ўсю ноч,
хай жа танчаць ўлюбёныя пары!
Ты высокая-высока над вознішчам скоць,
каб збыліся дзявочыя мары.

Аліна ШАКАЛЬ

г. Дзяржынск

Размаўляй са мной па-беларуску

Размаўляй са мной па-беларуску,
Нават калі шлях твой будзе вузкім,
Ці то ўзімку, ці ў слякоту ўлетку,
Як тады, калі яшчэ надлеткам
Зразумеў ты, што чаруюць кветкі,
Што і птушкім нават жыць у клетках
Нездарма прызначана іх лёсам
І што гэта выгадна нябёсам.
Я цябе праішу, сарваўшы з вуснаў:
«Размаўляй са мной па-беларуску!»
Нават страціўшы сяброўства тое,
Захаваем значнае былое,
Што ўсім ведаць нам абавязкова —
Гэта мова, гэта наша мова!

Кацярына ПАЛІТАЕВА

аг. Аголіна, Мінскі раён

Краіна дзяцінства

Ляццяць гады. Так хутка час імчыцца!
І кожны з нас сталее год ад года...
А трэба часам хоць на міг спыніцца,
Хоць зрэдку там пабыць,
адкуль ты родам.

Я мару зноў ў дзяцінстве апынуцца,
Прайсці па лузе басаноў з сябрамі,
Ад спеваў птушак раніцай прагнуцца,
Паласаванца смачнымі білінамі.

Там вабіць пах соніч слякотным летам,
Дубы, як волаты, красуюцца ў лесе,
Там снее жыта пад блакітным небам,
Там дзетак клічуць Янкам ды Алесей.

Да матчыных мне б датыкнуцца скроняў,
Пабыць арэзлівай маленькаю дзяўчынкай,
Пацалаваць пшачотныя далоні,
Якія час сцягнуў, як навуцінкай.

Мае гады! Так хутка не імчыцеся!
Старэюць маці, пакідаюць хату дзеці...
Праішу, хоць на кароткі час спыніцеся!
Дзяцінства — гэты лепшы дар у свеце!

Простыя рэчы

Што зашыфравана ў сардэчных пажаданнях

Вера Міцкевіч, унучка народнага паэта Беларусі Якуба Коласа, даследчыца яго творчасці і ўкладальніца ўнікальных выданняў, расказала, як захапленне пошукамі і даследаванням жыцця і творчасці знакамітага продка стала справай жыцця.

Гісторыі з шафы

Гісторыя пошукаў інскрыптаў сягае яшчэ ў той час, калі я працавала ў Дзяржаўным мемарыяльна-літаратурным музеі Якуба Коласа. Гэта былі 1991—2001 гады. У фондах музея захоўвалася багатая калекцыя дарчых надпісаў Якуба Коласа да розных асоб. Калі ў 1997 годзе вырашылі стварыць выстаўку да чарговага юбілею, трэба было даць пра кожны з інскрыптаў больш шырокую інфармацыю, чым тая, што ўтрымлівалася ў апісанні гэтых дакументаў, расказаць пра коласаўскіх адрасатаў. Не пра ўсіх мы ведалі, таму вялі пошукі, што тады было значна больш складана, чым цяпер. Шмат працавала з асабістым архівам Коласа — там таксама знаходзілася інфармацыя, якую адшуквалі па крупінках. Выстаўка атрымалася даволі змястоўная, а праз год, у 1998-м, давялося тры месяцы правесці на балынічным з пераломнамі нагі. Але ж сумавач не хацелася! У нас была шафа кніг з дарчымі надпісамі да майго бацькі, Данілы Канстанцінавіча Міцкевіча. Вырашыла скласці картатэку і апісаць, расшыфроваць: надпісы былі не толькі па-беларуску ці па-руску, але і на замежных мовах. Даводзілася перакладаць, многія яшчэ і расшыфроваць: бывала, цяжка атрымлівалася разабрацца ў почырку, каб упэўнена сцвярджаць, што там напісана. Знайшліся дарчых надпісы і на здымках, і на кружэлках. З'явілася задума расказаць пра іх, бо многія з тых людзей былі мне знаёмыя: пісьменнікі, навукоўцы, з якімі сябраваў бацька. Некаторыя дарылі не адну кніжку, а некалькі, напрыклад, Адам Мальдзіс, Генадзь Кісялёў, Максім Лужанін, Уладзімір Караткевіч.

З добрай перспектывай

Расказаць пра кожнага не атрымалася, бо цалкам інфармацыйка я не валодала.

Вера Міцкевіч.

А калі ў 2014 годзе спаўнялася стагоддзе з дня нараджэння бацькі, прыйшла ідэя выдаць кнігу. Яна пабачыла свет пад назвай «Бачу пройдзеныя далі». Самы вялікі раздзел яе прысвечаны інскрыптам да Данілы Канстанцінавіча. Ва ўступе я апісала гісторыі, якія ведала. Адна з іх, што потым будзе мець працяг, — пра кружэлку. На ёй — дарчы надпіс Мікалая Браўна, піцёрскага паэта-перакладчыка. З яго сям'ёй сябраваў Якуб Колас, гэтае сяброўства перайшло і да нашай сям'і. На кружэлцы пазначана: «Дарагім Данілу Канстанцінавічу і Але. Галасы тых, хто вечно будзе з намi. Па-сяброўску, з любоўю. Мікалай Браўн. Ленінград, 1963 год. Май, 19». Там запісаны галасы пісьменнікаў: Льва Талстога, Аляксандра Купрына, Валерыя Брусавы, Вікенція Верасаева, Уладзіміра Маякоўскага, Сяргея Ясеніна, Эдуарда Багрыцкага і іншых... Як аказалася пасля, калі стала разбіраць кніжкі з надпісамі мне, то першай, якую знайшла, была кніжачка ад Марыі Камісаравой, жонкі Браўна. У ёй — казкі, песні і загадкі Маршака выдання 1955 года («Детгиз»). Па гэтай кніжцы, памятаю, я вучылася чытаць. Дарчы надпіс датаваны 1963 годам.

Вельмі мне дарагія надпісы і ад Уладзіміра Караткевіча. На маё п'ятнаццацігоддзе ён зрабіў цудоўны запіс так званай «старадаўняй вязьню». Казаў, што ў кожнага пісьменніка ёсць свой стыль, і сваё «вязамо» зашыфроваў... А на мае дваццаць гадоў зрабіў такі надпіс на першым томе двухтомніка 1980 года: «Веры Данілаўне Міцкевіч у дзень яе дваццацігоддзя з пажаданнем здароўя і шчасця на астатнія сто дваццаць год яе светлага разумнага жыцця. Уладзімір Караткевіч, 25 чэрвеня 1981 года». Караткевіч заўжды жадаў шмат гадоў са шчодрай перспектывай... Сёлета мы з маці з'ездзілі ў музей Караткевіча ў Оршы і некалькі кніг з дарчымі надпісамі падаравалі ўстаноў.

Дарагія надпісы ад тых пісьменнікаў, з якімі Колас сябраваў і якія потым дапамагалі ў арганізацыі музея, у ўшанаванні памяці: удзельнічалі ў стварэнні філіялаў, адкрыцці мемарыяльных дошак, давалі парады, выступалі на мерапрыемствах. Гэта Янка Брыль, Іван Шамякін.

Лічу, што інскрыпты — катэгорыя рухомай, то-бок, яны з'яўляюцца, адшукваюцца. І ў нашай краіне, і за межамі. Асабліва шмат удалося знайсці за апошні час. Сёлета, напрыклад, мая пляменніца Васіліна адшуквала 18 невядомых дагэтуль надпісаў. Цяпер патрэбна работа па расшыфроваўцы.

З удзячнасцю да настаўніка

Два гады таму мяне зацікавіў дарчы надпіс на кнізе «Сымон-музыка» 1918 года. Зроблены ён у жніўні 1921 года ў Мінску. Падысана выданне З. Л. Мышынскаму — абсалютна невядомай асобе. Кніга знаходзілася ў прыватнай калекцыі, але мне далі дазвол на расшыфроваўку... За два гады ўдалося знайсці звесткі пра адрасата. Дакументы захоўваюцца ў архіве Цюменскай вобласці... Мне даслаі электронныя копіі, карціна выбудавалася. Дапамагла тая літаратура, што ёсць у нас. Высветлілася, што Мышынскі жыў у Ленінградзе, памёр у 1940 годзе. Ён стаў заслужаным настаўнікам РСФСР — гэта быў першы год, калі давалі такое званне, ён атрымаў яго за месяц да смерці...

Гэты чалавек на два гады раней за Канстанціна Міхайлавіча скончыў Нясвіжскую семінарыю — вось адкуль яны і былі знаёмы. Высветліць падрабязнасці дапамаглі архіўныя матэрыялы, сабраныя Генадзем Кісялёвым да стагоддзя Коласа... Зянон Леапольдавіч Мышынскі прыязджаў у Беларусь, магчыма, да радні ці аднавіць дакументы. А можа, шукаў працу, меў намер застацца на радзіме...

У музеі ёсць яшчэ адзін даваенны нерасшыфраваны інскрыпт. Некаторыя здагадкі маюцца...

Для мяне гэта пэўная аддушына, калі саджуся і пачынаю разбірацца, думаць: як склалася гісторыя...

Публікацыю пра апошнюю з іх прысвяціла сваёму класнаму настаўніку, матэматыку. Зянон Леапольдавіч Мышынскі быў матэматыкам таксама. Мой настаўнік працуе дагэтуль — яму 85 гадоў. Гэта Аляксандр Маркавіч Фельдман... Навучыў мяне логіцы, што спатрэбілася ў літаратуразнаўстве, музейнай і навуковай сферах. Вельмі яму ўдзячна...

Матэрыял падрыхтавала
Таша ШПАКОЎСКАЯ
Фота з уласнага архіва
Веры МІЦКЕВІЧ

зваротная сувязь

Навагоднія сустрэчы

Уновы вясчалны сезон у раскладзе канала «Культура» Беларускага радыё абудуцца некаторыя змены. Тройчы на дзень будзе выходзіць праект «Адным штрыхом» з вершамі беларускіх аўтараў. «Радыёсерыял» працягвае знаёміць з дэтэктывам Маргарыты Латышкевіч «Уласны крыж» ранаіца і вечаарам. Тройчы можна пачуць «Літаратурную анталогію», якая прапануе старонкі рамана Івана Мележа «Завеі, снежань», і «Радыёбібліятэку», дзе гучыць працяг аповесці Уладзіміра Караткевіча «Дзікае паляванне караля Стыха». Апаляданне Генрыка Сянкевіча «Камедыя памылак» чакае слухачоў у праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вечаэрнім эфіры суботы.

Для аматараў паэзіі ў перадачы «Прачулым радком» у суботу прагучыць заключны выпуск сумеснага з Дзяржаўным літаратурным музеям Янкі Купалы праекта «Слухаем класіка», у нядзелю — вершы айчынных паэтаў пра Беларусь.

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» у суботу складзе радыёверсія спектакля Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа

«Аднойчы ў навагоднюю ноч» па п'есе Эміля Брагінскага і Эльдара Разанава. У нядзелю ў гэтым праекце прагучыць літаратурна-музычная кампазіцыя Эвяніра Вайнштэйна «Навагодняя сустрэча».

Нюым прыхільнікам мастацкага вясняння канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». У суботу ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» выйдзе пастаноўка «Прыгоды ёлачных цацак» і лірычная кампазіцыя па вершах Казіміра Камейшы «Казкі зімова». У нядзелю праект прапануе спектакль «Ёлачка-іголачка» і беларускую народную казку «Лісіца-хітрыца». Што вечаар для маленькіх гучыць «Вячэрняя казка».

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара «ЛіМ». У нядзелю радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча прапануе сустрэчу з Маргарытай Латышкевіч. Новы праект «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

1 студзеня — 75-годдзе адзначае Уладзімір Дарохін (1948), беларускі кампазітар, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

1 студзеня — 75 гадоў з дня нараджэння Васіля Ткачова (1948—2022), беларускага празаіка, паэта, драматурга, публіцыста.

1 студзеня — 65-годдзе адзначае Рыгор Сітніца (1958), беларускі графік, паэт.

2 студзеня — 100 гадоў з дня нараджэння Віктара Грамыкі (1923—2019), беларускага жывапісца, педагога, народнага мастака Беларусі.

3 студзеня — 65-годдзе адзначае Наталля Залатарова (1958), беларуская оперная спявачка.

4 студзеня — 75 гадоў з дня нараджэння Валерыя

Іванова (1948—2020), беларускага кампазітара, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, народнага артыста Беларусі.

5 студзеня — 85-годдзе адзначае Алег Ждан (1938) (сапр. Пушкін Алег Аляксеевіч), беларускі празаік, перакладчык.

6 студзеня — 70 гадоў з дня нараджэння Анатоля Александровіча (1953—2017), беларускага графіка.

6 студзеня — 85-годдзе адзначае Уладзімір Арлоў (1938), беларускі рэжысёр тэлебачання, сцэнарыст, паэт-лесеннік, мемуарыст.

7 студзеня — 85-годдзе адзначае Людміла Лапцэвіч (1938), беларуская мастацтвазнаўца.

Календар падрыхтаваны
БДАМЛМ

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная камісія:
Таша Арлова
Алесь Бадак
Дзяснін Барсук
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гіламедаў
Вольга Далдзімава
Жана Запарыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Віцаслаў Нікіфары
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а

E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:

220034, Мінск, вул. Захарова, 19

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:

галоўны рэдактар — 325-85-25

адказны сакратар — 377-99-73

аддзелы крытыкі і бібліяграфіі;

прэсы і пазіі; мастацтва — 317-20-98

бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Надпісны індекс:

63856 — індывідуальны;

63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;

63852 — ведамасны;

63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова

«Выдавецкі дом "Звязда"».

Дырэктар — Галоўны рэдактар

Аляксандр Мікалаевіч БАЛЮКЕВІЧ

Нумар надпісаны ў друк

29.12.2022 у 11.00

Ум. друк. арж. 3,72

Наклад — 735

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства

«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»

ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004

г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013

Заказ — 2929

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупікасі прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэагуюцца.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

800 0074-4666

800 0074-4666

800 0074-4666

800 0074-4666

800 0074-4666

800 0074-4666

800 0074-4666

